

SBORNÍK

ZÁPADOČESKÉHO MUZEA V PLZNI

HISTORIE XXV

Umění léčit aneb z dějin lékařství na Rokycansku

Martina Skalová

Článek vznikl v návaznosti na výstavu *Umění léčit*, která byla zaměřena na dějiny lékařství a léčitelství v Rokycanech. Byla otevřena pro veřejnost od 19. 4. do 29. 9. 2024 v Muzeu Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech, pobočka Západočeského muzea v Plzni, příspěvková organizace. Návštěvník výstavy měl možnost shlédnout zcela výjimečný soubor předmětů, jež vypovídaly o historii některých lékařských oborů, např. chirurgie, anestezie a resuscitace, zubního lékařství, gynekologie atd. Druhá část výstavy byla zaměřena na léčitelství.

Ordinace praktického lékaře, 40. až 50. léta 20. století, výstava *Umění léčit*. Foto Martina Skalová.

Dějiny lékařství popisují vývoj zdravotních problémů lidstva a jejich řešení od pravěku až po současnost. Zaměřují se především na práci lékařů a jejich předchůdců. Dějiny lékařství v Čechách a na Moravě mají dlouhou historii, která je zaznamenána většinou v kronikách a zmiňuje se o moru.¹ Také dějiny lékařství na území Rokycanska začínají v písemných pramenech občasnými zmínkami o morových epidemiích.

Mor představoval velkou hrozbu pro tehdejší společnost, jelikož s morovými epidemiemi se středověká medicína nedokázala vypořádat. Důvodem byla především nedostatečná hygiena, neznalost prevence a rovněž absence účinných léků.² Mentalita

středověkého člověka k léčení nemocí byla postavena především na Boží milosti, nebo na praktikách různých pověr či magie. Lidé věřili, že plnohodnotné uzdravení může člověku přinést pouze kontakt s tělesnými ostatky svatých nebo používání nejrůznějších amuletů,³ zaříkávadel a především modlitby.⁴

V letech 1347–1350 řádil v Evropě mor, kterému podlehl zhruba jedna třetina obyvatel Evropy. Středověký mor dostal název „černá smrt“. Toto vážné infekční onemocnění způsobuje gram-negativní tyčinkovitá bakterie *Yersinia pestis*. Onemocnění má tři formy: dýmčejový mor, septický mor a plicní mor.⁵

V této době vznikají četné morové spisy i na půdě pražské univerzity. Spisy o moru vydal Havel ze Strahova, Albík z Uničova i Křišťan z Prachatic. Konec středověku s sebou přinesl dosud plně neobjasněný zánik této nemoci.⁶ Nelze přesně říci, co bylo příčinou oslabení moru, ale můžeme vyslovit domněnku, že k tomu pravděpodobně přispěl postupný vývoj a důsledné uplatňování obecných protiepidemických opatření. Tato opatření zahrnovala například izolaci nakažených v lazaretech, dodržování karantény a vytváření sanitárních kordónů, jež izolovaly celé oblasti, nebo omezení prodeje zboží.⁷

Mor se v Čechách šířil od jara do podzimu roku 1380. V té době na něj zemřelo přibližně 10–15 % veškerého obyvatelstva. Nejvíce byly nemocí postiženy lokality v blízkosti frekventovaných silnic, např. trasa Praha – Rokycany – Plzeň – Tachov. V západních Čechách se ale ve srovnání se zbytkem země vyskytl mor údajně v menší míře.⁸

Velká epidemie moru zasáhla Čechy i v letech 1520–1521, v Plzni tehdy zemřelo 1800 osob. V Rokycanech se mor objevil

3 Amulety mohly mít podobu přírodní substance, například rostliny či jejího kořene, zavěšené na lidském těle. Dále mohly být i amulety textové, například přeložený proužek pergamenu opatřený nápisem, který připomíná legendu o sedmi spících. KOLEKTIV, *Velké dějiny země Koruny České: Lékařství*. Praha 2023, s. 74.

4 Tamtéž, s. 74–76.

5 *Černá smrt* [online]. Dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cern%C3%A1_smrt. [cit. 2024-10-30].

6 SKALOVÁ, Martina, *Lékařství na Rokycansku*. In: Vítaný host v Plzeňském kraji, léto 03/2024, s. 20; *Černá smrt* [online]. Dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cern%C3%A1_smrt. [cit. 2024-10-29].

7 KOLEKTIV, *Velké dějiny země Koruny České: Lékařství*. Praha 2023, s. 129–130.

8 HRACHOVÁ, Hana, a kolektiv autorů, *Rokycany – historie, kultura, lidé*. Praha 2011, s. 44.

1 KOLEKTIV, *Velké dějiny země Koruny České: Lékařství*. Praha 2023, s. 11.

2 SKALOVÁ, Martina, *Lékařství na Rokycansku*. In: Vítaný host v Plzeňském kraji, léto 03/2024, s. 20; *Černá smrt* [online]. Dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cern%C3%A1_smrt. [cit. 2024-10-29].

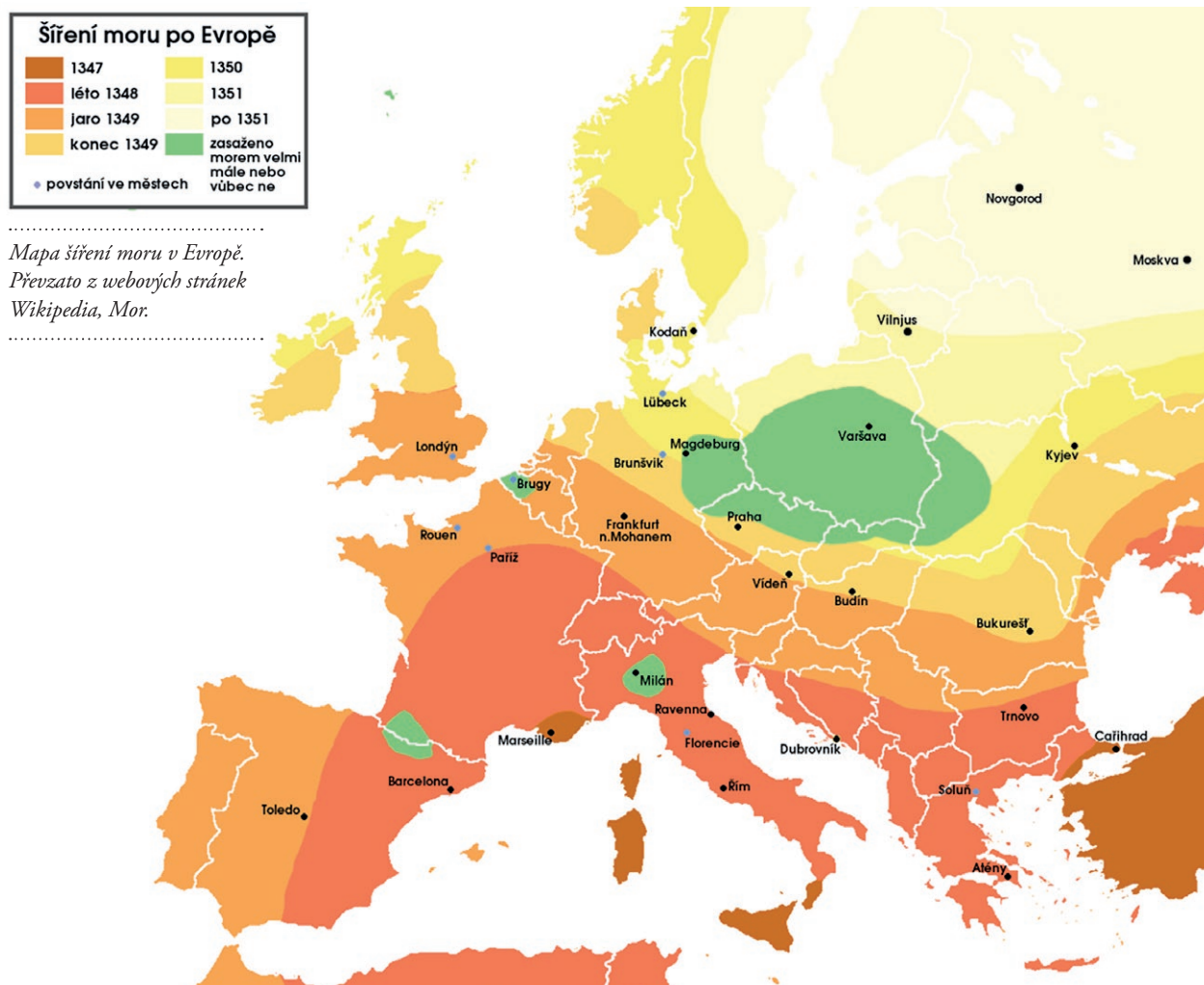
Secesní lékárna z roku 1910. Foto Václav Marian.

Model rodičky z vosku, Německo, počátek 19. století, výstava Umění léčit. Foto Václav Marian.

Kazety s trepanačními a chirurgickými nástroji, 19. století, výstava Umění léčit. Foto Václav Marian.

Morový lékař. Převzato z webových stránek Wikipedia, Mor.

Panna Marie Rokycanská, autor K. L. Hájek, 1934. Ze sbírek MBH, inv.č. 046344.

Morový sloup v Rokycanech na náměstí TGM. Foto Martina Skalová, 2023.

roku 1567, tehdy během měsíce a půl zemřelo údajně 25 osob, většinou dětí. V roce 1582 podlehl moru celá řada bohatých měšťanů a členů městské rady. Strach z nákaz byl pochopitelně veliký, proto se lidé snažili nakaženým co nejvíce vyhýbat. Z toho důvodu se městské brány⁹ vždy okamžitě uzavíraly, aby cizí lidé neměli přístup do města. Avšak i přes tato pohotová opatření se většinou už katastrofě nedalo zabránit. Když se roku 1588 ukázalo, že dva obyvatelé Rokycan jsou zřejmě nakaženi nějakou „zlou“ nemocí, museli oba do západu slunce opustit město. V sousední Plzni se mor objevil v roce 1598, Rokycany zasáhl o rok později. Jeho oběti se stal rektor zdejší školy Jan Pěček, o dalších zemřelých nevíme.¹⁰

Další morová epidemie zasáhla téměř celé Čechy i v roce 1680, ale Rokycany zůstaly ušetřeny, neboť mor řádil jen v okolních městech. Proto se v této době (od 20. 7. 1680 do 21. 1. 1681) do Rokycan uchýlil apelační soud z Prahy a jeho úředníci. Ape-lační radové byli ve městě ubytováni v domech předních měšťanů. Za odvrácení moru nechávali v Rokycanech často sloužit zpívané mše. Rokycany se na každou hrozící morovou nákazu připravovaly, o čemž svědčí některé instrukce z té doby, například, aby ve městě byli k dispozici dva felčáři, jeden pro město a druhý pro předměstí.¹¹ V roce 1713 Rokycany opět unikly morové epidemii, ale tím jejich štěstí skončilo.¹²

Poslední morová epidemie se v Čechách objevila roku 1741 a tentokrát Rokycanští ušetření nezůstali. Podle soudobé kronikářské zprávy podlehl epidemii mnoho lidí, neboť dle matričních záznamů zemřelých byla v červenci 1741 zvýšená úmrtnost. Celkem zemřelo 129 osob, z toho 29 dětí. Ve snaze o zastavení

morové rány městská rada podnítila konání procesí a koupi svící k soše Panny Marie Rokycanské.

V roce 1770 byl postaven na náměstí v Rokycanech morový (mariánský) sloup, na jehož vrchol byla umístěna socha Panny Marie Rokycanské a v nižším podlaží pak i socha sv. Rocha, ochránce proti moru.¹³

Špitál

Středověký typ špitálu byla většinou malá nadační instituce, jež sloužila potřebám několika málo osob (nejvýše deseti). Jejím účelem nebyla jen zdravotní péče, ale fungovala hlavně jako sociální a spirituální instituce poskytující přístřeší, ošacení a stravu pro špitálníky, kteří se měli na oplátku podílet na náboženských obřadech.¹⁴

Obecní špitál (chudobinec) měly ve středověku i Rokycany, poprvé je zmiňován roku 1405, avšak tehdy se o jeho zřízení teprve uvažovalo, ale tento ušlechtilý záměr nakonec realizován nebyl.¹⁵ Další zmínka o špitálu v Rokycanech pochází z roku 1517. Hovoří se zde o první budově špitálu, který stál vedle děkanství. Měl dvě místnosti a byl určen pro osm osob.¹⁶ Tento špitál však poškodil v roce 1639 vpád švédských vojsk, která tehdy do města přišla.¹⁷

K výstavbě nového špitálu čp. 33/III, který dostal barokní podobu, došlo mezi roky 1679–1681 za městskými hradbami u kostela sv. Trojice. Rokycanský špitál byl ve své době věhlasný a byl společně s plzeňským označován za jeden z nejlepších městských špitálů v Čechách.¹⁸ Špitál měl šest stálých obyvatel a dvě lůžka pro nemocné. V letech 1798–1838 prošel opravou, která mu dala

9 Do středověkého města (Rokycany) vedly čtyři brány (Pražská, Saská, Plzeňská a Štáhlavská) a dvě branky (fortny). Hradba byla kamenná s cimbuřím, která byla chráněna baštami buď se čtvercovým nebo obdélníkovým půdorysem. Mnohem později díky rozvoji palných zbraní přibýly bašty půlkruhové. *Hrady.cz* [online]. Dostupné z <https://www.hrady.cz/brana-opevneni-mestske-opevneni-rokycany> [cit. 2024-11-08].

10 HRACHOVÁ, Hana, a kolektiv autorů, *Rokycany – historie, kultura, lidé*. Praha 2011, s. 70.

11 Tamtéž, s. 102.

12 ČERNÁ, Věra, *Rokycany*. Praha 1946, s. 35; Státní okresní archiv Rokycany, AMRO, kart.č.138.; BOREK, David, *Dějiny města v datech. Rokycany, město v západních Čechách* [online]. Dostupné z https://encyklopedierokycan.wz.cz/vrsicek.htm#_Toc66469812 [cit. 2025-1-23].

13 HRACHOVÁ, Hana, a kolektiv autorů, *Rokycany – historie, kultura, lidé*. Praha 2011, s. 102–103.

14 KOLEKTIV, *Velké dějiny země Koruny České: Lékařství*. Praha 2023, s. 149.

15 SOKA Rokycany, Kronika města II. 1836–1907, s. 70.

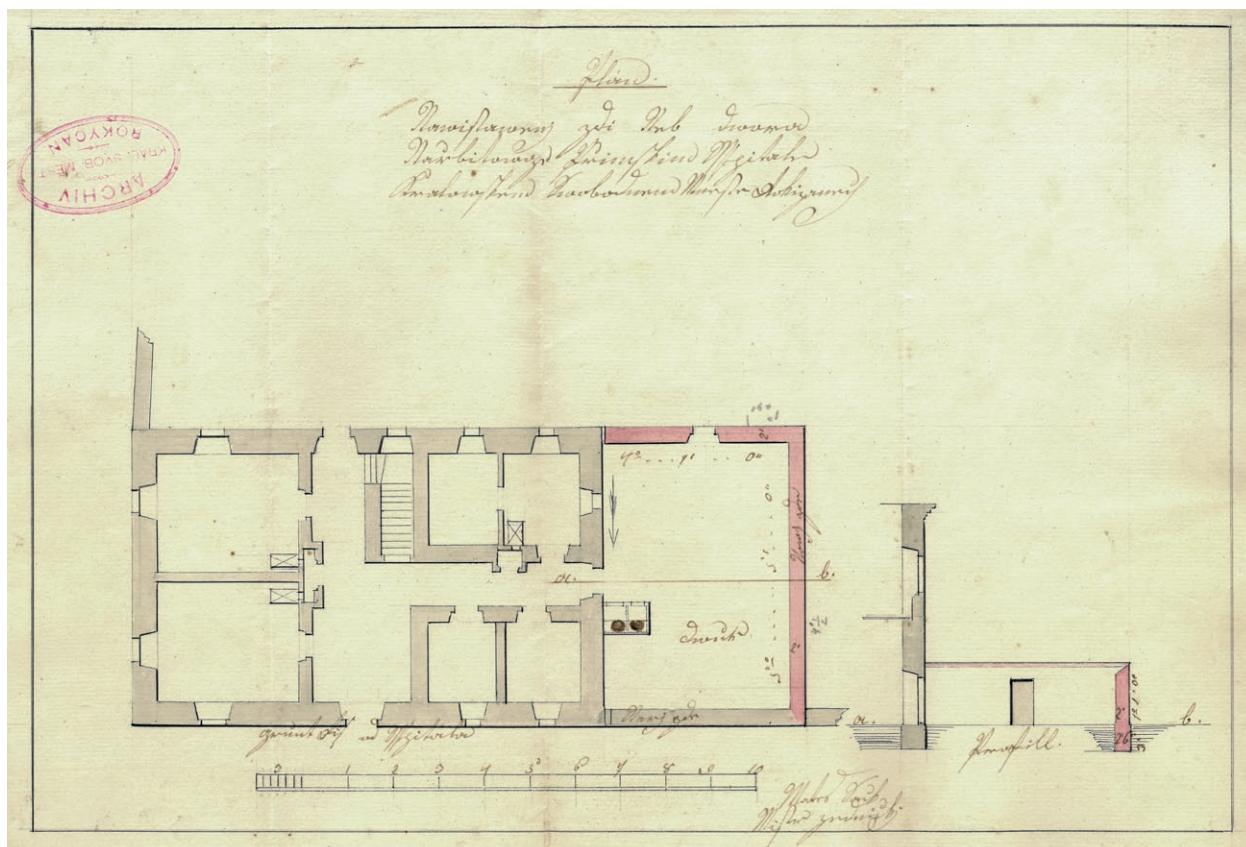
16 HRACHOVÁ, Hana, a kolektiv autorů, *Rokycany – historie, kultura, lidé*. Praha 2011, s. 79. Špitál pravděpodobně stál při severní straně dnešní Smetanovy ulice, západně od děkanství.

17 BOREK, David, *Dějiny města v datech. Rokycany, město v západních Čechách* [online]. Dostupné z D. Borek: Rokycany, Plzeňské předměstí 6 (wz.cz) [cit. 2024-10-15].

18 HRACHOVÁ, Hana, a kolektiv autorů, *Rokycany – historie, kultura, lidé*. Praha 2011, s. 112–113.

Bývalý špitál, později chudobinec za Plzeňskou branou, Rokycany, 1960. Ze sbírek MBH, inv. č. 017404/5.

Plán Špitálu v Rokycanech. SOkA Rokycany.

klasicistní podobu. V přízemí byly dva velké pokoje, kuchyň, čtyři komory a záchod. V patře pak dva větší a dva menší pokoje, dále dvě komory.¹⁹ Jedna světnice byla vyhrazena pro nemocné.²⁰ Například v roce 1835 bylo ve špitálu ubytováno dvanáct pacientů, o které pečoval lékař a dvě ošetřovatelky. Nemocní dostávali deset krejcarů ročně, ošacení a léky zdarma.²¹ Když však trpěli nakažlivou nemocí, byli umísťováni do lazaretu pod Vršíčkem, který byl založen v roce 1689.²² Jako diagnózy se nejčastěji uvádějí: revmatismus, zápal plic, horečka a syfilis.²³ V roce 1898 poskytoval špitál ubytování pro sedm mužů a šest žen.²⁴

Při nové organizaci sociální péče v 50. letech 20. století byl špitál zrušen a v domě byly zřízeny byty. V roce 1982, v rámci rozšiřování křižovatky u střelnice, došlo k jeho úplné demolici.²⁵

Lázně

Rokycanští měli k dispozici vlastní lázeň, která je doložená již od 15. století. Lázeň se nacházela v ulici U Spilky v blízkosti náměstí (dnes dům čp. 90/I), avšak v letech 1830–1833 toto zařízení zaniklo.²⁶ Podobu rokycanské lázně bohužel neznáme. Můžeme si ale vypomoci dostupnými dobovými popisy lazeben a představit si ji jako prostor vybavený ručníky, stoličkami, vědry, miskami, dřevěnými káděmi na vodu, někde i měděnými nebo kamennými vanami a pecí. Lazebník byl oprávněný k výkonu jednoduchých lékařských zásahů, jako pouštění žilou, sázení baněk, či přikládání pijavic.²⁷ Mohl rovněž obvazovat rány.

Pokud by však chtěl vykonávat další chirurgické zákroky (operace), musel se nechat přezkoušet jako chirurg.²⁸ Návštěvníkům lázní byli obvykle k dispozici i bradýři obstarávající stříhání a holení, pacholek na donášení vody, nebo lazebnice. Lázeň plnila důležitou společenskou funkci. Docházeli do ní kromě měšťanů i méně majetné vrstvy obyvatelstva. Lazebníci běžně připravovali takzvané zádušní koupele žebrákům a chovancům špitálu. V Rokycanech je tato služba bezpečně doložena ke konci 16. století.²⁹

Ke zlepšení hygienických podmínek ve městě významně přispěla stavba nových lázní (čp. 39/II) v letech 1896–1897. Lázně

Lázně v Rokycanech v roce 1985. Ze sbírek MBH, př. č. 4/2024.

byly vystavěny na Pražském předměstí, na místě původního mlýna u mostu na Pražské ulici. V lázních mohli návštěvníci využít sedmáct parních van, parní komoru, bazén a čtyři sprchy. Náklady na stavbu lázní činily 35.073 korun a jejich provoz byl pro město prodělečný. I přesto, že lázně měly vysokou návštěvnost, nestaly se výdělečným podnikem a město je muselo většinou dotovat. Vstupné činilo jednu korunu a jeden den v týdnu bylo zavedeno levné vstupné, pouhých 20 haléřů. V létě fungovaly mezi mlýnem Korečnickem a Starou hutí ke koupeli i říční lázně, oddělené zvlášť pro muže a zvlášť pro ženy.³⁰

Městské lázně byly záměrně zbořeny 18. 12. 1989, aby ustoupily nové výstavbě bytů a domů.³¹

Zdravotní poměry ve městě a lékaři

Ve městech se z důvodu stabilně vyšší koncentrace lidí kumulovala zdravotní rizika. Prvním rizikem byla vrstva nezaopatřených chudiny, která byla zvlášť náchylná k nejrůznějším onemocněním. Druhé riziko představovaly strouhy ulic středověkých měst, které byly znečištěné, neboť ještě neexistovala kanalizační síť. Strouhy byly plné organického odpadu, který vznikl činností potravinářských řemesel, ale i běžným chodem domácností. Navíc život ve městě komplikovala i špatná dostupnost kvalitní pitné vody. Města proto v průběhu 14. a 15. století přistupovala k dláždění alespoň nejdůležitějších komunikací, stavbě kašen a budování

19 HRACHOVÁ, Hana, *Rokycanský špitál sv. Trojice*. In: Historická dílna 1. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2006. s. 62.

20 PURGHART, František, *Dva dobročinné městské domy*. In: Minulost Rokycanska. Rokycany: Okresní archiv v Rokycanech, 1974, s. 6.

21 *Historie zdravotnictví v Rokycanech*. Kulturní přehledy. Prosinec 1960, s. 6.

22 HOFMAN, Karel, *Staré rokycanské domy II*. Rokycany 2003, s. 38–39.

23 BOREK, David, *Dějiny města v datech. Rokycany, město v západních Čechách* [online]. Dostupné z D. Borek: Rokycany, Plzeňské předměstí 6 (wz.cz) [cit. 2024-10-15].

24 *Politický a školní okres Rokycanský*. Rokycany 1898, s. 261.

25 Tamtéž.

26 HOFMAN, Karel, *Rokycany: Dvacet pět pohledů do historie města*. Rokycany 1991, s. 15.

27 HRACHOVÁ, Hana, a kolektiv autorů, *Rokycany – historie, kultura, lidé*. Praha 2011, s. 46.

28 KOLEKTIV, *Velké dějiny zemí Koruny České: Lékařství*. Praha 2023, s. 148.

29 HRACHOVÁ, Hana, a kolektiv autorů, *Rokycany – historie, kultura, lidé*. Praha 2011, s. 46.

30 SOKA Rokycany, *Kronika města II. 1836–1907*, s. 212–213; *Městské lázně v Rokycanech*. Hlas Rokycanska, 4. 1. 1990, č. 1, nestr.

31 BOREK, David, *Dějiny města v datech. Rokycany, město v západních Čechách* [online]. Dostupné z D. Borek: Rokycany, Pražské předměstí 12(wz.cz) [cit. 2024-10-15].

vodovodů. Začala se vydávat nařízení, která měla bránit hromadění odpadu na veřejných místech, regulovat volný pohyb hospodářských zvířat na veřejném prostranství, anebo zakazovat vykonávání tělesných potřeb či vylévání splásků na ulici.³²

I v Rokycanech bylo pro zajištění lepších hygienických podmínek ve 2. polovině 17. století vydáno několik vyhlášek. Jedná se například o vyhlášku z roku 1658 o veřejném čištění měst, kdy na velký úklid (zejména pro odklizení mršin) byl povolován kat z Plzně. Později jeho práci v Rokycanech vykonával místní ras.

Z 2. poloviny 18. století máme dochované zprávy, že obyvatelé města svým nezodpovědným chováním zbytečně riskovali své zdraví a životy, například tím, že nedodržovali dané vyhlášky o čištění měst. Zpráva z roku 1754 hovoří o tom, že v jakési šachtě byl zakopán pošlý dobytek, který ovšem nebyl nijak zabezpečen, takže vrány a psi roznášeli do okolí kusy mršin. V roce 1767 bylo jirchářům, kteří zpracovávali kůže, doporučeno, aby nevylévali splásky na ulici. O rok později bylo zjištěno, že na veřejném prostranství, uvnitř města, se běžně povaluje hnůj.

Soustavná péče o zdraví populace byla ovšem věcí daleké budoucnosti. V případě nutnosti sloužil lidem lazebník, který jim pomáhal zbavit se některých neduhů. K roku 1780 je zmiňován městský chirurg, který získal pozemky při raabizaci rokycanského dvora. V tomto období nefungovala v Rokycanech ani lékárna, přestože se město o její zřízení zasazovalo.³³

Již na konci 18. století, se spontánně vytvořila určitá kategorizace zdravotního personálu. Největší autority a úcty požívali vystudovaní lékaři, za nimi následovali chirurgové (ranhojiči, fyzikové), někde představovali zvláštní skupinu tzv. akušéři (porodníci), nejnižší pak stály porodní báby.³⁴ Od 17. století platilo pro porodní báby, že směly provozovat praxi až po přezkoušení, v Praze fakultou a mimo hlavní město dvěma městskými lékaři. Počty zkoušených porodních bab byly nižší než počty chirurgů. Lékaři si často stěžovali na nezkoušené porodní báby, které způsobily nevhodnou léčbou rodičkám bolest, nebo dokonce smrt.³⁵

V 19. století začalo v Čechách přibývat více studovaných lékařů, avšak vzhledem k rostoucímu počtu obyvatel v českých zemích, jich bylo stále málo.³⁶ Pro mnoho lidí zůstávala zdravotní péče dlouho nedostupná. Z tohoto důvodu státní úřady v 70. a 80. letech 19. století přistoupily k organizovanému vytvoření sítě zdravotnických orgánů a rovnoměrnému rozmístění lékařů.³⁷ Snaha zlepšit zdravotní podmínky často narážela na vzdor a protesty nepoučeného obyvatelstva, které neustále věřilo spíše domácí léčbě a kořenářkám, a lékaře zavolalo až v bezprostředním ohrožení života. Tato nedůvěra pozvolna mizela až ve 2. polovině 19. století.³⁸

Od roku 1888 se stala lékařská péče dostupnější pro širší vrstvy obyvatelstva, a to především jak díky reorganizaci zdravotní služby (v 70. a 80. letech, říšský zdravotní zákon z roku 1870, na zemské úrovni v 80. letech), tak rozvoji nemocenského a úrazového pojištění.³⁹

Zdravotní stav většiny obyvatel Rokycan v 19. století nebyl příliš dobrý. Víme, že průměrný věk obyvatel v této době byl jen něco přes třicet let života.⁴⁰ Nižší vrstva obyvatel žila trvale ve špatných hygienických podmínkách a byla ohrožována nakažlivými chorobami. Pokud onemocněl jeden člen rodiny, ostatní rodinní příslušníci s ním museli zůstat ve styku, neboť všichni obývali jen jednu místnost v domě. Nebylo tedy možné nemocného izolovat od ostatních a zabránit tak další nákaze.⁴¹

Měšťané málokdy využívali služeb lékaře. Raději se nechávali ošetřit u městského lazebníka, který jim čas od času pustil žilou. Ten také prováděl i drobné chirurgické zákroky a přikládal pijavice, v jejichž blahodárnost se věřilo i v 19. století. Léčitelské služby poskytovali kořenářky, jarmareční léčitelé, šarlatáni, zařikávači a zařikávačky.⁴² Ošetření chrupu bylo úkolem kováře, avšak spočívalo v pouhém vytržení bolavého zubu.⁴³

Rokycanské zastupitelstvo se vytrvale snažilo zlepšit zdravotní a hygienické podmínky ve městě a vyhnout se zákeřným epidemiím, avšak ne vždy se to podařilo. V roce 1826 se v Rokycanech vyskytly pravé neštovice a roku 1832 sužovala obyvatele epidemie cholery.⁴⁴

Bakterie, způsobující cholera, se mohly ukrývat v nakažených potravinách, pitné vodě⁴⁵ i ve výkalech. Tehdy nebyla možná účinná léčba pomocí infuzí či antibiotik, neboť antibiotika byla známá až ve 20. století.⁴⁶

Cholera nejvíce postihla české země v letech 1831–1837. Vyznačovala se průjmy, zvracením a měla vysokou úmrtnost.⁴⁷ V Rokycanech vypukla epidemie cholery od 21. 6. do 26. 8. 1834 a zemřelo na ni celkem 126 obyvatel, většinou chudších z předměstí Pátku. Zpočátku nebylo v Rokycanech slyšet nic než umíráček a zvonek cestou k zaopatřování nemocných. Aby se zmírnil tísnivý dojem, zvonilo se umíráčkem po večerním klekání všem, kteří toho dne zemřeli. Počet zemřelých byl denně kolem devíti až deseti osob. Jednou z posledních obětí byl i lékař František Šafařík. Cholera se objevila ještě roku 1836 na Radnicku, poté již v Rokycanech žádná oběť zaznamenána nebyla.⁴⁸ Další vlna cholery se objevila v Čechách až v prosinci 1866. Choroba si tehdy

32 KOLEKTIV, *Velké dějiny země Koruny České: Lékařství*. Praha 2023, s. 62–63.

33 HRACHOVÁ, Hana, a kolektiv autorů, *Rokycany – historie, kultura, lidé*. Praha 2011, s. 113–114.

34 SVOBODNÝ, Petr – HLAVÁČKOVÁ, Ludmila, *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha 2004, s. 106; LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie, *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha 2009, s. 94. Po roce 1781 vydal císař Josef II. direktivní pravidla, zásady pro vybudování nových specializovaných zdravotních ústavů v hlavních městech rakouské monarchie. Vedle porodnic a nalezinců a také všeobecných nemocnic a ústavů pro choromyslné, poskytovaly kvalifikovanou léčebnou péči pouze církevní řády. Milosrdní bratři pečovali v nemocnicích o muže a alžbětinky o ženy. Vedle nich existovala civilní lůžková zařízení, která se patrně v prvních desetiletích 19. století začala ze sociálních měnit ve skutečné léčebné ústavy. Po vzoru josefinských všeobecných nemocnic se objevily nemocnice městské.

35 KOLEKTIV, *Velké dějiny země Koruny České: Lékařství*. Praha 2023, s. 148.

36 LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie, *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha 2009, s. 95.

37 SVOBODNÝ, Petr – HLAVÁČKOVÁ, Ludmila, *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha 2004, s. 131.

38 Tamtéž, s. 105.

39 Tamtéž, s. 128.; U pojištění jde o dva zákony, 1/1888 ř. z. o úrazovém pojištění dělníků a 33/1888 ř. z. o nemocenském pojištění dělníků.

40 LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie, *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha 2009, s. 93.

41 SOKA Rokycany, Kronika města II. 1836–1907, s. 90.

42 LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie, *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha 2009, s. 93.

43 VÁTER, Kamil, *O chrupu a jeho ošetřování*. Praha 1903; viz také LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie, *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha 2009, s. 93.

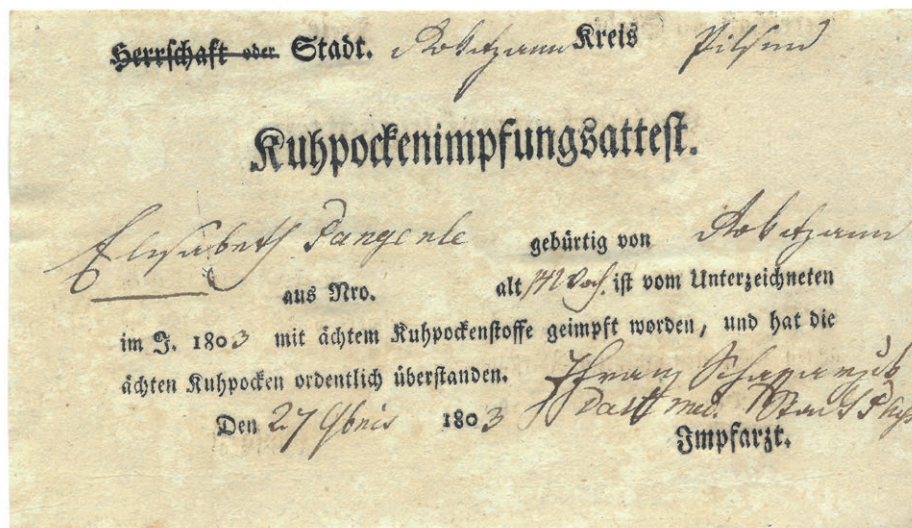
44 BOREK, David, *Dějiny města v datech. Rokycany, město v západních Čechách* [online]. Dostupné z D. Borek: Dějiny Rokycan v datech 1701–1800 [cit. 2024-10-15].

45 HRACHOVÁ, Hana, a kolektiv autorů, *Rokycany – historie, kultura, lidé*. Praha 2011, s. 130. Pitnou vodu získávali obyvatelé města ze tří veřejných kašen. Nejstarší z nich se nacházela na Mariánském náměstí (dnešní Masarykovo) a byla přestavěna roku 1826. Druhá dodnes stojí za dnešní školou v ulici Míru (opravena roku 1829). Třetí kašna stála na Svatojánském náměstí (dnes Malé nám.). V těchto kašnách končil původní městský vodovod napájený z rybníku Ježek (Kamenný Újezd).

46 SCHOTT, Heinz, *Kronika medicíny*. Praha 1994, s. 272–273.

47 ŘÍHOVÁ, Milada, a kolektiv autorů, *Kapitoly z dějin lékařství*. Praha 2005, s. 93.

48 HRACHOVÁ, Hana, a kolektiv autorů, *Rokycany – historie, kultura, lidé*. Praha 2011, s. 130.

Očkovací vysvědčení z roku 1803, Rokycany. SOkA Rokycany.

vyžádala celkově na 30 000 obětí. Jejímú řádění se nevyhnuly ani Rokycany, kde na ni zemřelo v době od 4. 10. 1866 do 7. 1. 1867 celkem 61 obyvatel.⁴⁹ V dobových záznamech můžeme najít například vyhlášku purkmistra Gustava Haase o dodržování přísných hygienických pravidel během epidemie cholery z roku 1871.⁵⁰

Hygienické podmínky v Rokycanech se začaly zlepšovat až kolem roku 1899. Jednak došlo k rozhodnutí přemístit jatka z centra města na jeho okraj při Plzeňské ulici a jednak byla vybudována kanalizace v letech 1896–1906. Mezi lety 1898–1900 byla snaha zavést do města vodovod, avšak tento záměr mařily technické potíže, a nakonec záměr realizován nebyl.⁵¹ Zásobování pitnou vodou tak zůstávalo i nadále složité, avšak víme, že nejkvalitnější voda byla dostupná pouze u Fitzovy studny.⁵²

Na konci 19. století byly podle kroniky obecné školy nejčastějšími nemocemi chřipka a osyčky. Kolem roku 1890 již mohli být místní žáci díky vědeckému pokroku pravidelně očkováni.⁵³

Vraťme se ale ještě k pravým neštovicím, které město Rokycany potrápily již v roce 1826. Z dějin lékařství víme, že první očkování proti černým neštovicím provedl anglický lékař Edward Jenner (1748–1823) již na konci 18. století. Edward Jenner už od dětství slyšel, že dojičky krav, které prodělaly kravské neštovice, těmi pravými neštovicemi nikdy neonemocněly.⁵⁴ Z toho vyvodil, že kravské neštovice vytvářejí u lidí odolnost proti pravým (černým) neštovicím. Když v roce 1796 pracoval jako praktický lékař v Berkeley v hrabství Gloucestershire, potkal mladou dojičku Sarah Nemesovou, která měla na rukou a pažích čerstvý výsev kravských neštovic. Hnis z jejích čerstvých puchýřků 14. května 1796 záměrně naočkoval osmiletému Jamesi Phippsovi. Chlapec měl krátce po očkování zvýšenou teplotu a nepříjemný pocit v podpaží. Devátý den trpěl nechutenstvím, ale další den už se cítil mnohem lépe. Po šesti týdnech, kdy se úspěšně vyléčil,

mu Jenner podal virus pravých neštovic, ale chlapec podle jeho předpokladu neonemocněl. Tento pokus je považován za první skutečnou vakcinaci.⁵⁵ Své zkušenosti s touto velmi účinnou ochranou proti černým neštovicím publikoval v roce 1798 a jeho metoda byla brzy používána po celém civilizovaném světě.⁵⁶ V prvních letech 19. století se očkovalo napříč českými zeměmi a Evropou. I v Rokycanech proběhlo očkování proti černým neštovicím již roku 1803. Očkování provedl městský lékař František Šafařík.⁵⁷

Spolu s MUDr. Františkem Šafaříkem působil v Rokycanech také ranhojič Jan Eichberger, který prováděl některé chirurgické zákroky, ale vedl například i porody.⁵⁸ Šafaříka nahradili další kolegové, k roku 1843 se uvádí městský lékař Jan Chřišťof, dále jeden praktický lékař a úřední zubař.⁵⁹ Znáмым rokycanským lékařem byl i MUDr. Karel Brož, který se oženil s dcerou purkmistra F. Š. Heyrovského.⁶⁰

Na konci 19. století došlo, dle zdravotního zákona, k závaznému ustanovení dvou obecních lékařů, kteří měli zároveň na starost rokycanské školy. MUDr. Václav Bartoš dohlížel na zdravotní stav žáků v chlapeckých školách, MUDr. Václav Jirman se staral o zdraví žákyň na dívčích školách. Oba lékaři navíc kontrolovali potraviny a léčili městské úředníky a jejich rodiny.⁶¹ V roce 1890 ordinovali v Rokycanech podle popisu Antonína Týrta dva městští a jeden praktický lékař.⁶²

Zubař do Rokycan dojížděl z Plzně a ordinoval v hotelu U Černého koně, v případě potřeby prováděl drobné úkony i MUDr. Jirman.⁶³

Podle záznamů obecní matriky se ještě dozvídáme, že na konci 19. století fungovaly v Rokycanech jako porodní báby Antonie Čejková, Eva Jelínková a Marie Benetková.⁶⁴ K roku 1898 je zmíněno, že ve městě ordinovali také dva zvěrolékaři.⁶⁵

49 Tamtéž, s. 137.

50 SOkA Rokycany, fond Vojta Josef. 1848–1899, nepracováno.

51 SOkA Rokycany, Kronika města II. 1836–1907, s. 212.

52 HRACHOVÁ, Hana, a kolektiv autorů, *Rokycany – historie, kultura, lidé*. Praha 2011, s. 153.

53 SOkA Rokycany, Kronika obecné školy I. 1845–1900, s. 279.

54 DVOŘÁKOVÁ, Martina, *Objevy očkování. Očkovací kalendář* [online]. Dostupné z <https://www.ockovaci-kalendar.cz/> objevy-ockovani. [cit. 2024-10-25]; Riedel S. Edward Jenner and the history of smallpox and vaccination. *Proceedings (Baylor University Medical Center)*. 2005; 18 (1): 21–25.

55 DVOŘÁKOVÁ, Martina, *Objevy očkování. Očkovací kalendář* [online]. Dostupné z <https://www.ockovaci-kalendar.cz/> objevy-ockovani. [cit. 2024-10-25].

56 ŘÍHOVÁ, Milada, a kolektiv autorů, *Kapitoly z dějin lékařství*. Praha 2005, s. 88.

57 HRACHOVÁ, Hana, a kolektiv autorů, *Rokycany – historie, kultura, lidé*. Praha 2011, s. 130.

58 CIRONIS, Petros, *Malá encyklopedie – Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. Rokycany 1995, s. 10.

59 V roce 1859 je uváděn jako Stadtchirurg, městský ranhojič (Josef Nader, *Oesterreichischer Medizinal-Schematismus: Verzeichniss aller Civil- und Militär-Aerzte, Wundärzte und Apotheker der österreichischen Monarchie* (Wien: von Tendler und Comp., 1859), 91), i v *Kalendářích českých lékařů* (ještě 1888) je uváděn jako „diplomovaný lékař“, tedy chirurg. Funkci městského lékaře nicméně zastávat mohl.

60 HRACHOVÁ, Hana a kolektiv autorů, *Rokycany – historie, kultura, lidé*. Praha 2011, s. 130; CIRONIS, Petros, *Malá encyklopedie – Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. Rokycany 1995, s. 18,

61 SOkA Rokycany, Kronika města II. 1836–1907, s. 214.

62 TYTL, Antonín, *Rokycany, královské svobodné město*. Plzeň 1890, s. 15.

63 CHALOUPKA, Adolf, *Dodatek ke galerii rokycanských lékařů*. Rokycany 1972, s. 29–30.

64 Státní oblastní archiv Plzeň (SOA Plzeň), Matrika narozených 1894–1903 v Rokycanech. SM 4427, sign. 41.

65 *Politický a školní okres Rokycanský*. Rokycany 1898, s. 58.

Významným lékařem byl i MUDr. Josef Brumlík, jemuž se za protektorátu podařilo z českých zemí emigrovat do USA. Byl to vynikající expert, mimochodem předválečný jednatel České kardiologické společnosti, ale také znalec umění a jednatel výtvarného odboru Umělecké besedy. V jeho domě čp. 188/II v Jiráskově ulici si pak nacisté zřídili okresní sekretariát NSDAP a domu se začalo říkat „hnědák“. V emigraci už MUDr. Josef Brumlík zůstal a jeho příběh je příběhem jednoho z nejúspěšnějších rokycanských rodáků.⁶⁶ Za okupace se v americkém exilu sblížil s Janem Werichem a Jiřím Voskovcem a stal se jejich osobním lékařem. Přátelství s V+W mu vydrželo po celý život. Nastoupil na oddělení kardiologie do newyorské nemocnice Bellevue Hospital. Byl jmenován také mimořádným profesorem Newyorské univerzity. I po válce udržoval kontakt s vlastní, třeba s fotografem Josefem Sudkem, kterého znal ještě z předválečných dob. Dalšími z Brumlíkových blízkých přátel byli rodiče architekta Jana Kaplického, kterému Brumlík posílal knížky o architektuře. Zemřel v New Yorku v dubnu 1979.⁶⁷

Lékaři na Rokycansku

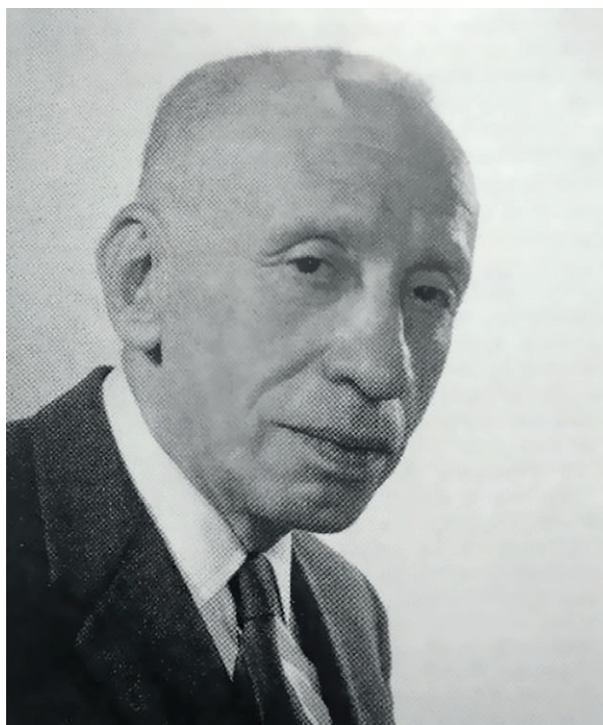
MUDr. Václav Bartoš (1859–1934). Narozen v Byszhradci u Opočna, zemřel v Rokycanech. V srpnu 1888 se usadil v Rokycanech jako praktický lékař, od roku 1889 působil i jako lékař okresní nemocenské pokladny. V roce 1895 byl přijat do domovského svazku města Rokycan. Dlouho vzdoroval potížím stáří a byl otužilý, v zimě chodil v lehkém oděvu a jen za krutých mrazů oblékal svrchník, na nastuzení vůbec nevěřil. Vážně onemocněl na zápal plic. Byl velmi oblíbený.⁶⁸

MUDr. Josef Brejcha, obvodní lékař, narozený 1860 v Rokycanech, zemřel v Oužicích 1. 12. 1922.⁶⁹

MUDr. Karel Brož (těž Brosch), narozen v roce 1804 v Zelené Hoře, od roku 1833 lékař a od roku 1836 městský fysik v Rokycanech,⁷⁰ zemřel 14. 11. 1864 v Rokycanech.⁷¹ Manželka Aloisie, rozená Heyrovská, narozena v roce 1840, zemřela 3. 10. 1883 (byla dcerou purkmistra Ferdinanda Heyrovského).⁷²

MUDr. Josef Brumlík, narodil se 18. 1. 1897 v Rokycanech, studoval na reálném gymnáziu v Rokycanech, kde v roce 1915 složil maturitní zkoušku. Poté odešel studovat do Prahy na LF UK, kde v roce 1921 získal doktorát z medicíny. Účastnil se mnoha odborných stáží po Evropě (Víděň, Curych, Bern, Paříž, Hamburk). Měl dva syny, Jiřího a Josefa, z nichž mladší Josef se také věnoval lékařství.

V červenci roku 1932 se habilitoval z patologie a terapie vnitřních nemocí. Mezi léty 1937 a 1939 byl přednostou kardiologického oddělení pražské polikliniky. V únoru 1938 byl schválen návrh na jeho jmenování mimořádným profesorem, avšak ke jmenování nedošlo kvůli politickým událostem v zemi. Dne 15. 4. 1939 se mu podařilo z protektorátu uprchnout.

MUDr. Josef Brumlík. Převzato z SKOČILOVÁ, Tina, MUDr. Josef Brumlík, lékař Jiřího Voskovce s rokycanskými kořeny. Gymnázium Rokycany, 2017.

MUDr. Josef V. Brumlík se skupinou studentů na univerzitě v New Yorku, 1962. Ze sbírek MBH, inv. č. 022046.

66 FEJFAR, Zdeněk, *Doc. MUDr. Josef Brumlík (*18.1.1897, Rokycany; +22.4.1979, New York). První jednatel československé kardiologické společnosti (1929–1938)*. Cor et vasa. 1995, roč. 37, č. 3, s. K61. ISSN 0010-8650.

67 HRACHOVÁ, Hana, a kolektiv autorů, *Rokycany – historie, kultura, lidé*. Praha 2011, s. 204.

68 CIRONIS, Petros, *Malá encyklopedie – Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. Rokycany 1995, s. 4.

69 Tamtéž, s. 5.

70 Grünberg: Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce, karton 511, obraz 228.

71 SOA Plzeň, sbírka matrik západních Čech, Matrika zemřelých Rokycany 33, 1845–1880, s. 247. Porta fontium [online]. Dostupné z https://www.portafontium.eu/iipimage/30067917/rokycany-33_2500-z?language=cs&x=114&y=355&w=367&h=178 [cit. 2025-08-15].

72 CIRONIS, Petros, *Malá encyklopedie – Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. Rokycany 1995, s. 5.

Koncem srpna 1940 odcestoval přes Portugalsko do Mexika, kde mu s pobytem pomáhal jeho přítel kardiolog Ignacio Chavez. V Mexiko City poté J. Brumlík založil první moderní kardiologický institut. V roce 1944 odjel do New Yorku a o rok později začal přednášet na univerzitě vnitřní lékařství. Od roku 1947 působil jako nemocniční lékař na kardiologické klinice v Bellevue hospital. V New Yorku bydlel na adrese 11 Waverly Place NYC 3.

Josef Brumlík se pohyboval i mezi umělci a řada z nich se stala i jeho přáteli. Mezi nejbližší přátele patřil Josef Šíma, český malíř. Dcera, kterou měl Josef Šíma s manželkou Nadice, Aline Šimová, si vzala Brumlíkova syna Jiřího a spolu měli syna Karla Josefa

Brumlíka. Malému Karlu Josefovi šla za kmotru Christine Voskovec McKeown, manžela Jiřího Voskovce. Vedle Jiřího Voskovce byl Brumlíkovým přítelem také Jan Werich, fotograf Jan Sudek, dále malíř Václav Rabas a další členové výtvarného odboru Umělecké besedy.

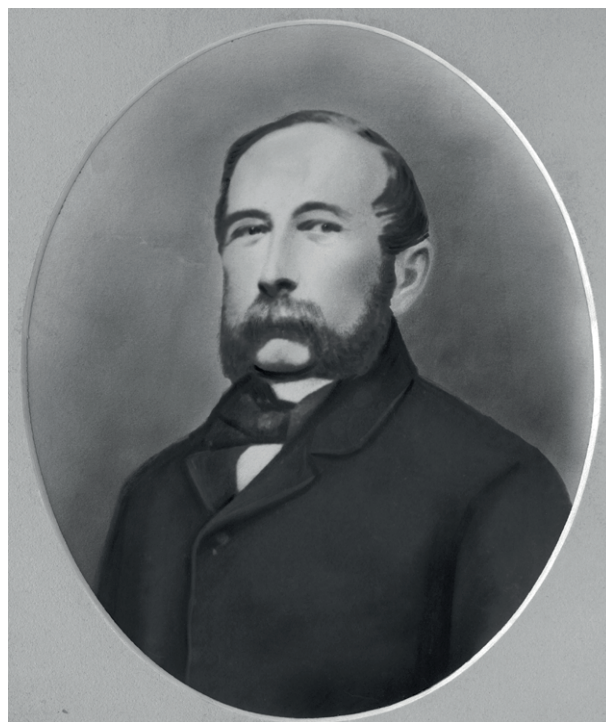
V roce 1948 pomohl i Edvardu Benešovi, když se jeho zdravotní stav zhoršoval a v Československu již nebylo možné najít pomoc.

V roce 1948 byl jmenován docentem, roku 1959 profesorem univerzity v New Yorku. Kardiologii se věnoval dlouhá léta. Kolem roku 1967 prodělal menší infarkt, ze kterého se brzy vyléčil. Bohužel roku 1979 ho postihl další a mnohem rozsáhlejší infarkt, kterému 29. 4. 1979 podlehl.⁷³

MUDr. Hynek Brumlík, otec MUDr. Josefa Brumlíka, narozen 4. 1. 1851 ve Viticích,⁷⁴ dlouholetý okresní lékař v Rokycanech (1896–1912). V době studií byl členem Spolku českých akademiků židů.⁷⁵ Promoval v Praze 24. 1. 1880,⁷⁶ po promoci nastoupil jako sekundární lékař v pražské všeobecné nemocnici a 3. 5. 1882 zahájil praxi v Českém Brodě.⁷⁷ V letech 1892–1893 byl okresním lékařem v Kralovicích⁷⁸ a následně v Příbrami, odkud přešel v roce 1896 do Rokycan.⁷⁹ Roku 1911 byl jmenován vrchním okresním lékařem a o rok později získal s odchodem na odpočinek titul císařského rady.⁸⁰ Zemřel 14. 8. 1915 v Rokycanech.⁸¹

MUDr. Václav Císař (1890–1962), lékař, narozen 22. 10. 1890 ve Volduchách. Manželka Jarmila, roz. Veselá, nar. 22. 12. 1898 v Rokycanech. Studoval stomatologii v Praze, praxi vykonával v Rokycanech, v roce 1921 vyženil Dumetovský dům.⁸²

MUDr. Jan Josef Čejka (1812–1862), český lékař a univerzitní profesor, rokycanský rodák, blízký přítel spisovatelky Boženy Němcové a jeden z nejpednejších lékařů a propagátorů medicíny. Narodil se v Rokycanech do rodiny učitele a ředitele kůru. Studoval gymnázium v Plzni, poté v roce 1831 zahájil studia na pražské univerzitě, kde v roce 1837 získal titul doktora lékařství. V letech 1838–1841 působil jako sekundární lékař ve všeobecné nemocnici v Praze. V roce 1842 se odebral do Vídně, kde studoval u Rokytanského pitvu a fyzikální diagnostiku. Po návratu do Prahy byl jmenován vězeňským epidemijním lékařem. Miloval umění a hudbu, která ho provázela celý život. V roce 1848 se zapojil do politických událostí, zúčastnil se slovanského sjezdu a byl zvolen za poslance do zemského sněmu a do říšské rady. Ve stejném roce se stal i suplentem na oddělení prsních nemocí v Kroměříži a vyučoval ve všeobecné nemocnici v Praze. V roce 1851 byl jmenován mimořádným profesorem a zvolen za děkana sboru doktorů na lékařské fakultě. Hovořil několika jazyky, překládal z angličtiny, španělštiny, francouzštiny, polštiny, němčiny i z jihoslovanských jazyků.

MUDr. J. Čejka, 19. století. Ze sbírek MBH, inv. č. 020250.

Dlouhá léta však trpěl plicní chorobou, na kterou 25. 12. 1862 i zemřel. Bydlel v domě Myslíkově ulici v Praze. Do fasády domu byla v roce 1862 zasazena pamětní deska.⁸³

MUDr. Rudolf Deiml (1909–1944), absolvoval gymnázium v Rokycanech, pocházel z Dobříva, studoval v Praze lékařství, praxe ve Strakonici, byl židovského původu, v roce 1942 byl transportován do Terezína, poté v roce 1944 do Osvětimi, kde zemřel.⁸⁴

MUDr. Jan Drábek, lékař v Rokycanech, narozen 18. 5. 1889, pracoval jako státní úředník v Rokycanech, v roce 1936 byl přeložen do Plzně.⁸⁵

MUDr. Alfréd Hořice, lékař, narozen 10. 4. 1865 v myslivně Čilíně u Mokrouš, v Rokycanech studoval reálné gymnázium od roku 1876 a v Plzni od roku 1880, poté studoval lékařství na pražské univerzitě, kde v roce 1890 získal doktorát. Do roku 1892 pracoval jako externí a sekundární lékař ve všeobecné nemocnici a poté vstoupil do státních služeb – byl jmenován okresním lékařem v Mnichově Hradišti. Jeho zálibou se stala ornitologie, napsal řadu pojednání ohledně pozorování v okolí Plzně a Rokycan.⁸⁶

MUDr. Otakar Hořínek, doktor chirurgie, narozen 25. 3. 1843 v Jimramově na Moravě, po studiu na lékařské fakultě působil v některých českých městech a v roce 1872 byl zvolen v Rokycanech městským lékařem po Dr. Wahlovi. Byl veřejně činným v různých spolicích, dlouhá léta byl členem zastupitelstva a městské rady, požíval nejlepší pověsti a důvěry. Oba jeho synové zahynuli v době 1. světové války. Zemřel v Rokycanech 19. 4. 1919. V Rokycanech se o něm mluvilo jako o poctivém starořeči a rokycanském Tolstojovi pro jeho robustní postavu a dlouhý, až na prsa sahající, vous.⁸⁷ Dr. Hořínek byl doktorem

73 SKOČILOVÁ, Tina, *MUDr. Josef Brumlík, lékař Jiřího Voskovce s rokycanskými kořeny*. Rokycany – Gymnázium Rokycany, 2017; COR ET VASA [online]. Dostupné z https://e-corevasa.cz/artkey/cor-202202-0010_pred-125-lety-se-narodil-kardiolog-josef-brumlik.php. [cit. 2024-10-31]; FEJFAR, Zdeněk, *Doc. MUDr. Josef Brumlík (*18.1.1897, Rokycany; +22.4.1979, New York). První jednatel československé kardiologické společnosti (1929–1938)*.

74 Národní archiv, Židovské kontrolní matriky 994, FÚ Vitice N 1840–1893, s. 4.

75 KREJČOVÁ, Helena, *Výbory Spolku českých akademiků židů a Akademického spolku „Kapper“*, *Paginae historiae: sborník Státního ústředního archivu v Praze 7*. Praha: Státní ústřední archiv, 1999, s. 46–84.

76 *Prager Tagblatt* 24. 1. 1880, 2.

77 *Národní listy* 30. 4. 1882, 3.

78 *Národní listy* 26. 8. 1892, 3.

79 *Pilsner Reform* 22. 8. 1896, 5.

80 *Wiener medizinische Wochenschrift* 1 (1913), 84.

81 *Rozvoj* 9/18 (4. 9. 1915), 6.

82 CIRONIS, Petros, *Malá encyklopedie – Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. Rokycany 1995, s. 7.

83 Tamtéž, s. 8.

84 *GENI* [online]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Rudolf-Deiml/6000000016409768600>. [cit. 2024-10-31].

85 CIRONIS, Petros, *Malá encyklopedie – Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. Rokycany 1995, s. 9.

86 Tamtéž, s. 17.

87 Tamtéž, s. 17.

medicíny, chirurgie i magistrem porodnictví (1869). Před příchodem do Rokycan působil jako praktický a nádražní lékař v Německém Brodě.⁸⁸

MUDr. Antonín Chvojka, porodník a spisovatel, narozen 25. 11. 1865 v Medově Újezdě v chalupě u Lukšíků. Studoval gymnázium v Plzni a pak lékařskou fakultu Karlovy univerzity v Praze, kde poté i pracoval. Přispíval do časopisu českých lékařů, vydal „*Tři doby v životě ženy*“, „*Těhotenství, porod a šestinedělí*“ a jiné.⁸⁹

MUDr. Kamil Jäger, lékař v Rokycanech i v Radnicích, místopředseda Musejní společnosti, narozen 1. 3. 1901 v Rokycanech. První manželka Klotilda, roz. Smolová, narozená v roce 1899. Druhá manželka Běla, rozená Straková, narozena 1915. Děti: Eva, Jitka, Jana, Pavel, Věra. Zemřel 20. 1. 1963 v Rokycanech.⁹⁰ Po válce, kolem roku 1950, se sblížil s členy cikánského uměleckého spolku, který vystupoval na mnoha zájezdech. Právě Dr. Jäger inspiroval Andreje Giňu k tomu, aby začal s úspěchem psát romské povídky.⁹¹

MUDr. Václav Jirman, odborný lékař v Rokycanech, zeť spisovatele Adolfa Srba. Narodil se ve Žďárkách v okrese Náchod 16. 1. 1869. V Rokycanech začal působit jako praktický lékař od 1. 12. 1898. Napsal pamětní list, v němž doporučoval postavit okresní veřejnou nemocnici na vrchu Žďáru. Zemřel 13. 12. 1936 v Rokycanech. Manželka Helena, rozená Srbová, narozena 29. 5. 1878. Syn Jiří Václav Adolf, narozen 5. 8. 1901 v Rokycanech.⁹²

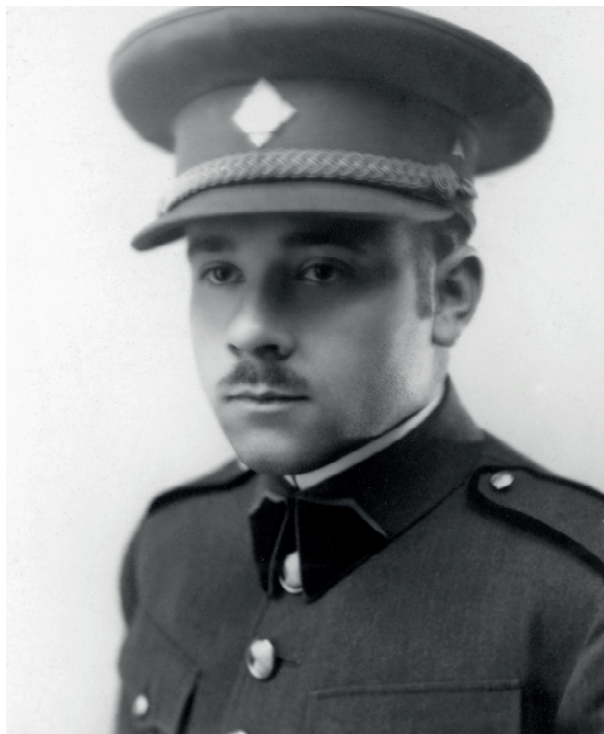

Rokycany čp. 67I, dům významného lékaře MUDr. Václava Jirmana, 20. století. Ze sbírek MBH, inv. č. 017404/9.

MUDr. Antonín Kossler, městský fyzikus (lékař) v Rokycanech, narodil se 6. 4. 1833 v rodině sládka. 18. 4. 1865 byl ustanoven městským lékařem v Rokycanech, kde působil 40 let. Všechny volné chvíle věnoval své velké vášni – paleontologii. Své sbírky zkamenělin věnoval městskému muzeu v Rokycanech, kde tvoří část paleontologického oddělení. Zemřel 13. 12. 1905, po-

chován je ve Štýrském Hradci v Rakousku, kde působil jeho jediný syn Alfréd Kossler jako univerzitní profesor. Byl velmi dobrým lékařem, lidumilem a štědrým dobrodincem chudiny.⁹³

Laurentio de Rokycan, magister physicus, lékař. Připomíná se kolem roku 1480, není však jisté, zda jako lékař působil v Rokycanech, pravděpodobně je, že pocházel z Rokycan.⁹⁴

MUDr. Rudolf Lehner. Soukromá sbírka.

MUDr. Rudolf Lehner (1908–1997), narodil se v Rokycanech 15. 2. 1908. Od roku 1918 do roku 1926 chodil na gymnázium v Rokycanech. V raném školním věku měl to štěstí, že ředitel měšťanské školy Alois Kneidl objevil a podporoval jeho hudební talent. Hudba se stala Rudolfovou velkou vášní. Učil se hrát na housle a klavír. V mládí začal též hudbu skládat. Jeho první píseň *Pod kostelem schůdky běží...* byla uvedena na jevišti Sokolovny. Hrál se spolužáky ve studentském kvartetu, které se scházelo v bytě ředitele Aloise Kneidla. Angažoval se ve studentském divadle. Maturoval 21. 6. 1926. Mezi lety 1926 a 1932 studoval na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity v Brně, promoval 25. dubna 1932. Na vojenskou službu nastoupil 1. 10. 1932. V Praze Vršovicích absolvoval školu pro důstojníky zdravotnictva a lékárnictva v záloze a sloužil na interním oddělení Divisní nemocnice 2 v Plzni. Následně byl přidělen k náhradnímu praporu 33. pěšího pluku Doss Alto do Falknova. Službu ukončil na interním oddělení Divisní nemocnice 2 v Plzni v roce 1934 jako podporučík zdravotnictví. Do roku 1936 působil v městské nemocnici v Plzni. Od roku 1936 do roku 1939 byl obvodním lékařem v Hromnici. 18. 6. 1936 se oženil s Alžbětou Sedláčkovou, magistrou farmacie. Od 1. 5. 1939 byl obvodním lékařem v městské části Petrohrad v Plzni. Jeho ordinace se nacházela na Mikulášské třídě čp. 8 a po únoru 1948 byla znárodněna. Postupem času mu bylo přiděleno nové působíště na poliklinice na dnešní Francouzské třídě (tehdy třída Budovatelů) na Slovanech. Původní sídlo bylo využíváno jako ordinace závodního lékaře ČSAD, v ní Dr. Lehner vyšetřoval několik hodin svého úvazku. Odešel do důchodu v roce

88 NAVRÁTIL, Michal (ed.), *Almanach českých lékařů*. Praha 1913. Kramerius [online]. Dostupné z: <https://kramerius.medvik.cz/search/i.jsp?pid=uuid:356ec6ab-0fcd-40f1-87dd-8d6887ccba16> [cit. 2025-08-15].

89 CIRONIS, Petros, *Malá encyklopedie – Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. Rokycany 1995, s. 19.

90 Tamtéž, s. 19.

91 HRACHOVÁ, Hana, a kolektiv autorů. *Rokycany – historie, kultura, lidé*. Praha 2011, s. 222.

92 CIRONIS, Petros, *Malá encyklopedie – Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. Rokycany 1995, s. 20.

93 Tamtéž, s. 24.

94 Tamtéž, s. 27.

MUDr. Rudolf Lehner (vpravo), březen 1933, Falknov nad Ohří (Sokolov) jako šéflékař posádky u náhradního praporu a II. praporu pěšího pluku 33 Doss Alto. Soukromá sbírka.

1978. Byl mnoho let předsedou ČSČK v Plzni, do roku 1971 náčelníkem štábu zdravotní služby civilní obrany a byl závodním lékařem v plzeňských papírnách. V roce 1970 se přestěhoval zpět do rodných Rokycan, zemřel v roce 1997.⁹⁵

MUDr. Bedřich Lobovský (1910–1988), lékař, pocházel z Borku u Rokycan, absolvoval rokycanské gymnázium, v roce 1939 se usadil v Mirošově, deset let pracoval jako soukromý praktik, v roce 1948 pověřen řízením Okresní národní pojišťovny v Rokycanech, od roku 1952 pracoval jako ředitel Krajského národního ústavu zdraví, v letech 1954–1956 pomáhal budovat zdravotnictví v severní Koreji, po návratu pracoval opět jako praktik v Mirošově.⁹⁶

MUDr. Jan Mulač (1891–1951), lékař, porodník, operátor, rodák ze Skořic z rodiny Václava Mulače (1823–1895), absolvent rokycanského gymnázia, studoval LF UK v Praze. Sanatorium Dr. Jana Mulače (chirurgie a porodnictví), od roku 1921 pak nemocnice (dnes Mulačova nemocnice v Plzni), kterou vedl do roku 1944, poté byl zatčen gestapem, uvězněn na Pankráci. Po válce řídil porodnickou kliniku. V roce 1951 zemřel na infarkt.⁹⁷

MUDr. František Neuirth (1895–1957), lékař, absolvent rokycanského gymnázia, dále studia na stomatologické klinice LF UK v Praze, přednosta II. kliniky pro nemoci ústní, odborně činný, žil a zemřel v Dobřívě.⁹⁸

MUDr. Karel Neuirth (1893–1970), lékař, absolvoval rokycanské gymnázium v roce 1912, původně pocházel z Moravy, studoval lékařskou fakultu ve Vídni a v Praze, chirurg, habilitace 1925, od roku 1931 prvním profesorem urologie LF Masarykovy univerzity v Brně, primář urologického oddělení Brněnské zemské porodnice, působil ve vědeckých společnostech.⁹⁹

MUDr. Duchoslav Panýrek, narodil se v Rokycanech 19. 1. 1867 jako syn učitele na nižší reálce Jana Duchoslava, odborného spisovatele. Studoval gymnázium v Hradci Králové a lékařskou fakultu Karlovy univerzity v Praze. Později se stal do-

centem nauky o první pomoci při České vysoké škole technické v Praze. Vědecky i literárně byl značně plodný. Napsal knihu *O kokainu, O tuberkulóze, O otravě lithiem*. Byl propagátorem lékařské vědy, překládal z polštiny, ruštiny, italštiny a francouzštiny. Jako šéf školních lékařů zavedl soustavné vyšetřování školní mládeže.¹⁰⁰ Zemřel 27. 12. 1940 v Praze.¹⁰¹

MUDr. Josef Peroutka (1906–1993), obvodní lékař v Radnicích, narozen 1. 2. 1906 v Žákavě u Plzně. Maturoval v Plzni na gymnáziu, v Praze poté studoval lékařskou fakultu. V roce 1934 přišel do Radnic, kde roku 1936 získal domovské právo. U pacientů byl velmi oblíben.¹⁰²

MUDr. Václav Říha, lékař, narozen 28. 2. 1873 v Miroticích. V roce 1906 se přistěhoval do Rokycan, kde začal svou činnost jako praktický lékař. Manželka Karolina, rozená Janková, narozena 31. 5. 1888 v Praze, sňatek uzavřeli 27. 7. 1914 na děkanském úřadě u sv.

Štěpána v Praze. Děti: Marie (1916) a Zora (1919) obě narozeny v Rokycanech.¹⁰³

Doc. MUDr. Jiří Sedlák, profesor mikrobiologie na lékařské fakultě UK v Praze, syn účetního v Trokavce, narozen 23. 5. 1908 v Rokycanech, zemřel v roce 1976.¹⁰⁴

MUDr. František Skácelík, narozen 25. 11. 1873 v Přerově, okresním lékařem v Rokycanech byl jen krátce (1913–1914). V roce 1919 se stal náčelníkem veřejného zdravotnictví na Podkarpatské Rusi v Užhorodě a po návratu (1920) radou na ministerstvu zdravotnictví. Zajímavá je jeho redakční i společenská činnost. V letech 1923–1926 byl předsedou Umělecké besedy, publikoval povídky a romány („Venkovský lékař“, 1937), paměti i literární kritiky. Zemřel 26. 12. 1944 v Praze.¹⁰⁵ Manželka Jana, rozená Čápová z Prahy, narozena 12. 7. 1875 v Praze, oddání 26. 10. 1901 v Praze.¹⁰⁶

MUDr. František Šafařík, narozen asi v roce 1768, promoce v Praze roku 1794,¹⁰⁷ městský fysik (lékař) v Rokycanech. Patřil k prvním lékařům v Čechách, kteří prováděli vakcinaci (očkování) proti pravým neštovicím u dětí. Rovněž zdárně působil v Rokycanech při léčení v době cholery v letech 1828–1833, která řádila v Čechách. Dcery: Barbora (1798), Františka (1801), Alžběta (1806).¹⁰⁸ Zemřel na cholery v Rokycanech dne 30. 7. 1832.¹⁰⁹

100 CIRONIS, Petros, *Malá encyklopedie – Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. Rokycany 1995, s. 32.

101 Wikipedie [online]. Dostupné https://cs.wikipedia.org/wiki/Duchoslav_Pan%C3%BDrek. [cit. 2025-08-15].

102 CIRONIS, Petros, *Malá encyklopedie – Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. Rokycany 1995, s. 33.

103 Tamtéž, s. 43.

104 Tamtéž, s. 44.

105 NAVRÁTIL, Michal (ed.), *Almanach českých lékařů*. Praha 1913. Kramerius [online]. Dostupné z: <https://kramerius.medvik.cz/search/i.jsp?pid=uuid:854ef22e-e3e8-11e6-b2e6-d485646517a0> [cit. 2025-08-15].

106 CIRONIS, Petros, *Malá encyklopedie – Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. Rokycany 1995, s. 45.

107 TINKOVÁ, Daniela. *Zákeřná mefitis: zdravotní policie, ošvěta a veřejná hygiena v pozdně osvícenských Čechách*. Praha 2012, s. 73–75.

108 CIRONIS, Petros, *Malá encyklopedie – Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. Rokycany 1995, s. 48.

109 SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, matrika zemřelých Rokycany 31, 1815–1844 +, +i, s. 232, Stránky Porta fontium [online]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30067915/roky-cany-31_1190-z?x=35&y=619&cw=294&ch=159 [cit. 2025-08-15].

95 Životopisné údaje získány od vnuka MUDr. Rudolfa Lehnery, Mgr. Jana Nepomuka Lehnery (vedoucí historického odd. MBH Rokycany, pobočka Západočeského muzea v Plzni, příspěvková organizace); CIRONIS, Petros, *Malá encyklopedie – Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. Rokycany 1995, s. 28.

96 *Encyklopedie Plzeň* [online]. Dostupné z https://encyklopedie.plzen.eu/home-mup/?acc=profil_osobnosti&load=2453. [cit. 2024-11-1].

97 *Encyklopedie Plzeň* [online]. Dostupné z https://encyklopedie.plzen.eu/home-mup/?acc=profil_osobnosti&load=3565. [cit. 2024-11-1].

98 *Příjmení* [online]. Dostupné z https://www.prijmeni.cz/osobnost/30983/frantisek_neuirth. [cit. 1.11.2024].

99 *Karel Neuirth* [online]. Dostupné z [https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Neuirth_\(urolog\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Neuirth_(urolog)) [cit. 2024-11-1].

MUDr. Karel Trůneček, narozen 18. 6. 1865 v Rokycanech, kde studoval gymnázium, potom přešel na dokončení gymnázia do Plzně. Následovala studia na lékařské fakultě UK. Roku 1890 získal doktorát a od roku 1892 pracoval jako chirurg. Psal odborné články a zabýval se rovněž metodou těsnopisu.¹¹⁰ Zemřel 8. 4. 1937 v Plzni.¹¹¹

MUDr. Antonín Vávra, narozen v Libuni u Semil 30. 11. 1900. Na pražské lékařské fakultě promoval 15. 1. 1926, do Rokycan se přestěhoval v prosinci 1927. Svou zubařskou praxi zde započal 7. 2. 1928 jako odborný zubní lékař okresní nemocenské pojišťovny, ale po dvou a půl letech si zařídil samostatnou zubní ordinaci. Několik let působil v lékařských službách jako ředitel rokycanské nemocnice i OÚNZ. Byl ve svém oboru vynikajícím specialistou a známou osobností Rokycan do své smrti (zemřel 27. 7. 1983). Manželka Marie, rozená Růžičková, narozena 17. 10. 1905 v Božkově, děti: Milada, Soňa.¹¹²

Lazaret a ozdravovna na Vršicku u Litohlav

Na Vršicku u Litohlav, který je od Rokycan vzdálen asi dva kilometry na severozápad, stával lazaret. Byl zřízen ještě před výstavbou kostela¹¹³ v roce 1689 při jedné z morových epidemií a byl postaven na jižním úbočí Vršicku. Sloužil jako léčebna a karanténa pro nakažené.¹¹⁴ Je dokonce zanesen na tzv. 1. vojenském mapování z konce 18. století. V roce 1828 lazaret vyhořel a s ním vyhořela i poustevna.¹¹⁵ Na místě lazaretu byla pak zbudována myslivna¹¹⁶ čp. 50.¹¹⁷

V době pobělohorské do lazaretu pravidelně docházeli lékaři a chirurgové, kteří se o nemocné starali, např. odstraňovali hnis z otékajících mizních uzlin, ošetřovali morové boláky

atp. V lazaretu byla nemocným zprostředkovávána i duchovní péče. Po skončení epidemie se lazaret uzavřel a vybavení započítalo, aby se k němu nikdo nedostal, protože dobová medicína se obávala, že nábytek a ložní prádlo z lazaretu může být roky „nasáklé“ morovým jedem.¹¹⁸

Nedostatek potravin po první světové válce měl neblahý vliv na vývoj a výživu dětí. Akutní nedostatek mléka a tuků se u dětí projevil podvýživou a zároveň se rozšířil počet dětí postižených tuberkulózou. Proto si v roce 1918 Okresní komise pro ochranu dětí a péči o mládež pohrávala s myšlenkou zřídit ozdravovnu pod Vršickem, aby se v ní mohly léčit děti, které jsou choré na plíce. Návrh na zřízení ozdravovny dal profesor Dr. Bohuslav Horák.¹¹⁹ Lesní rada Jakobe byl pověřen, aby vybral pro ozdravovnu pozemek na jižním svahu Vršicku. Lokalitu pak odsouhlasil i odborník na tuberkulózní nemoci MUDr. Eiselt (internista, pneumolog a gerontolog, žil v letech 1888–1950, mezi lety 1916–1920 byl

Zotavovna pod Vršickem u Rokycan, Olga Runtová, 1928. Ze sbírek MBH, inv. č. 09285.

ředitelem sanatoria na Pleši). Ozdravovna byla tedy postavena ve svažitém pozemku nad tehdejší mlynem, jihozápadně od myslivny. Původně se totiž uvažovalo, že by ozdravovna mohla být zřízena v prostorách zámku Kozel u Štáhlav, ale nakonec byla tato varianta zamítnuta. Stejným způsobem dopadl i záměr situovat ozdravovnu do zámku Březina, nedaleko Rokycan. Nakonec se jako nejlepší řešení ukázalo postavit zcela nový objekt uprostřed lesa na Vršicku.¹²⁰

Slavnostní otevření ozdravovny se konalo v neděli 24. srpna 1919 za podpory Obce rokycanské, Českého srdce, Spolku pro potírání tuberkulózy a Červeného kříže.¹²¹ Celkové náklady byly vyčísleny na 45 000 Kč. V jednoduchém a otevřeném pavilonu ze dřeva a podezdívky bylo umístěno třicet lůžek, kde děti spaly i v noci na zdravém vzduchu a přes den trávily hodně času v lese. Dále se v pavilonu nacházela kuchyně, spíž a prostory pro správc

110 CIRONIS, Petros, *Malá encyklopedie – Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. Rokycany 1995, s. 51.

111 *Časopis lékařů českých* 76/16 (1937), 515.

112 CIRONIS, Petros, *Malá encyklopedie – Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. Rokycany 1995, s. 56.; *Věstník českých lékařů* 40/2 (1928), s. 35.

113 Kostel byl postaven až v polovině 18. století, ale o jeho postavení se uvažovalo mnohem dříve. Rokycany v roce 1680 zůstaly uchráněny před morovou epidemií, která sužovala okolní města (např. do Rokycan se tehdy uchýlil apelační soud, viz výše) a měšťané se zavázali vystavět nějakou zbožnou stavbu jako poděkování. Slib ale nesplnili. V roce 1713 Rokycany opět unikly epidemii, ale tím jejich štěstí skončilo. Roku 1741 bylo město zasaženo naplno morovou nákazou a teprve tehdy se měšťané rozhodli vystavět na Vršicku kapli. Město se díky epidemii vyhybal obchod, čímž utrpěl blahobyť měšťanů, a navíc mnozí z nich na mor zemřeli. ČERNÁ, Věra, *Rokycany*. Praha 1946, s. 35; Státní okresní archiv Rokycany, AMRO, kart.č. 138; BOREK, David, *Dějiny města v datech*. Rokycany, město v západních Čechách [online]. Dostupné z https://encyklopedierokycan.wz.cz/vrsicek.htm#_Toc66469812 [cit. 2025-1-23].

114 HOFMAN, Karel, *Rokycany: Dvacet pět pohledů do historie města 1110–1986*. Rokycany 1991, s. 33; BOREK, David, *Dějiny města v datech*. Rokycany, město v západních Čechách [online]. Dostupné z https://encyklopedierokycan.wz.cz/vrsicek.htm#_Toc66469812 [cit. 2025-1-23].

115 Rokycansko, č. 24, 17. 6. 1993, s. 3; BOREK, David, *Dějiny města v datech*. Rokycany, město v západních Čechách [online]. Dostupné z https://encyklopedierokycan.wz.cz/vrsicek.htm#_Toc66469812 [cit. 2025-1-23].

116 Myslivna je zachycena na mapě stabilního katastru z roku 1838. Jednalo se o zděné stavení a patřilo městu Rokycany.

117 ČERNÁ, Věra, *Rokycany*. Praha 1946, s. 35.

118 KOLEKTIV, *Velké dějiny země Koruny České: Lékařství*. Praha 2023, s. 151–152.

119 Kronika města Rokycany (1919–1937), 4. díl, s. rok 1919. [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].

120 BOREK, David, *Dějiny města v datech*. Rokycany, město v západních Čechách [online]. Dostupné z https://encyklopedierokycan.wz.cz/vrsicek.htm#_Toc66469812 [cit. 2025-1-23].

121 Kronika města Rokycany (1919–1937), 4. díl, s. rok 1919. [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].

objektu.¹²² V roce 1921 byla Ozdravovna na Vršičku rozšířena o dalších třicet lůžek, tím pádem mohla poskytnout služby pro šedesát dětí.¹²³

Ozdravovna byla jediným zařízením svého druhu v západních Čechách.¹²⁴ V roce 1968 areál obsadila okupační vojska a následně rada města rozhodla, že objekt bývalé ozdravovny bude sloužit potřebám sovětské armády.¹²⁵ Po odchodu armády budova stále více chátrala, a nakonec byla zcela zbořena po roce 1981.¹²⁶

Porodnice

V roce 1950 byla v bývalé Pechově vile ve Školní ulici v Rokycanech otevřena porodnice. V okrese Rokycany prudce klesla

Rokycany čp. 642II, v 50. letech 20. století porodnice, dnes Mateřská škola ve Školní ul. Ze sbírek MBH, inv. č. 017404/10.

dětská úmrtnost (z 10 % roku 1946 a 5 % roku 1950 na méně než 3 % v roce 1956).¹²⁷ Dnes v budově sídlí mateřská školka (Školní ulice).

Okresní nemocenská pokladna v Rokycanech

Od roku 1888 se v souvislosti s uzákoněním povinného zdravotního a úrazového pojištění stala pomoc lékaře dostupnější pro širší vrstvy obyvatelstva. Povinné nemocenské pojištění se vztahovalo na všechny dělníky a úředníky povinně pojištěné proti úrazu v podnicích spadajících pod živnostenský řád. Co se týče dovolené na zotavenou, v českých zemích se jí na přelomu 19. a 20. století dostalo jen kvalifikovaným dělníkům, tzv. dělnické aristokracii. Všeobecná úprava dovolené, v délce šest až osm pracovních

Rokycany čp. 33I (za školou v ul. Míru), dům, kde byly úřadovny Nemocenské pojišťovny, 1960. Ze sbírek MBH, inv. č. 017404/6b.

Rokycany čp. 174I, dům, kde bývala Nemocenská pojišťovna, 1960. Ze sbírek MBH, inv. č. 017404/6a.

dnů, byla právně zakotvena až dobách první Československé republiky.¹²⁸

Okresní nemocenská pokladna v Rokycanech vznikla tedy dle zákona z 30. 3. 1888 č. 33 Ř. Z. Zákon vstoupil v platnost 1. 8. 1889.¹²⁹

Okresní nemocenská pokladna začínala velmi skromně. Její první kancelář byla ve dvoře domu čp. 9/I, pak se přestěhovala do přízemního domku Světlíkova v Plzeňské ulici (ten byl zbourán

122 HRACHOVÁ, Hana, *Zdravotní a sociální péče o děti na Rokycansku v letech 1916–45. Minulostí Západočeského kraje XXXVII.* Plzeň 2002, s. 173–195.

123 Kronika města Rokycany (1919–1937), 4. díl, s. rok 1919. [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].

124 HRACHOVÁ, Hana, *Zdravotní a sociální péče o děti na Rokycansku v letech 1916–45. Minulostí Západočeského kraje XXXVII.* Plzeň 2002, s. 173–195.

125 BOREK, David, *Dějiny města v datech. Rokycany, město v západních Čechách* [online]. Dostupné z https://encyklopedierokycan.wz.cz/vrsicek.htm#_Toc66469812 [cit. 2025-1-23].

126 Tamtéž.

127 HRACHOVÁ, Hana, a kolektiv autorů, *Rokycany – historie, kultura, lidé.* Praha 2011, s. 224.

128 LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie, *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století.* Praha 2009, s. 98.

129 Kronika města Rokycany (1919–1937), 4. díl, s. rok 1929. [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].

Rokycany čp. 398 na Jiráskově třídě, Okresní nemocenská pojišťovna, budova stavěná jako zdravotnické zařízení, 1960. Ze sbírek MBH, inv. č. 017404/7c.

Okresní nemocenská pojišťovna, zadní část domu, 50. – 60. léta 20. století. Soukromá sbírka.

v roce 1897, stával na jihozápadním rohu budovy měšťanské školy). Odtud byla pokladna dále přestěhována do domu kováře Štor-ka (čp. 173/I), poté ještě do domu na Příkopech čp. 174/I, dále do domu učitele Rozuma čp. 167/I, do obecního domu čp. 126/I a do domu Hanesova čp. 33/I.¹³⁰

Stávající budova však neměla dostatek místa pro úřadovny spojených okresů, a tak bylo v únoru 1926 rozhodnuto, že bude postavena budova nová. K tomuto účelu byly zakoupeny dva stavební pozemky v Jiráskově ulici (cena 30 Kč za 1 sáh). V plánu bylo postavit dvoupatrovou budovu, která by vyhovovala především dispozičně. Architektem se stal Ing. Dr. Rudolf Černý. Stavba započala v červenci 1926 a dokončena byla v říjnu 1927 ve funkcionalistickém stylu s rovnými střechami.¹³¹

Od roku 1926 byl ústav přejmenován na **Okresní nemocenskou pojišťovnu** a jejím ředitelem byl jmenován Josef Průša. V nové budově vznikly nové úřadovny, vedle nich byl umístěn lékař, ordinanční místnosti, zuboléčba, pět bytů a byt pro domovníka. Celkové náklady na stavbu budovy činily 1 861 000 Kč.¹³²

Od začátku byl ve službách pojišťovny MUDr. Václav Bartoš, který zde zastával zdravotní službu a byl označován za státního městského lékaře. Dr. Bartoš byl dán roku 1933 výnosem zemského úřadu do trvalé výslužby. Od tohoto dne převzal vedení veškeré zdravotní agendy v naší obci další městský lékař MUDr. Václav Jirman.¹³³

Statistika Okresní nemocenské pojišťovny v roce 1938

ONP v Rokycanech měla v roce 1938 průměrný počet pojištěnců 6 433. V nemocničním ošetřování bylo 1 072 pacientů (i rodinných příslušníků) s 15 363 prostonanými dny. Z toho bylo 635 pojištěnců s 8 241 prostonanými dny.

Statistika onemocnění:

- 71 případů nemocí infekčních
- 14 pohlavních nemocí
- 2 krevní nemoci a výživa
- 29 dýchadel
- 27 čistota
- 21 srdce, cévy, žlázy
- 166 ústrojí zažívací
- 35 ústrojí močových
- 26 kloubů, kostí, svalstva, šlach
- 11 nemocí ženských
- 22 kožní nemoci
- 29 oční nemoci
- 11 ušní nemoci
- 1 otrava svítiplynem
- 21 případů zhoubných novotvarů
- 133 případů poranění úrazem
- 14 abnormálních porodů
- 2 neurčité diagnózy

Zkoumáním těchto dat se v roce 1938 opět vynořila otázka ohledně nutnosti zřídit okresní nemocnici v Rokycanech.¹³⁴

Potřeba nemocnice se objevuje i v dalších záznamech ONP, neboť odtud bylo odesláno do plzeňských nemocnic velké množství lidí, kteří nemohli být léčeni v Rokycanech. Například v roce 1937 to bylo 984 osob, v roce 1938 se jednalo o 1 072 osob a v roce 1939 dosáhl počet na 1 000 osob.¹³⁵

25. 2. 1948 došlo ke komunistickému převratu, což se projevilo i ve správě Okresní nemocenské pojišťovny. K 1. 7. 1948 byla novým zákonem č. 99/48J6 přejmenována na **Okresní národní pojišťovnu** a převzala budovu čp. 398/II na Jiráskově třídě,

Část ordinace v ONP Rokycany, 50. léta 20. století. Soukromá sbírka.

¹³⁰ Tamtéž.

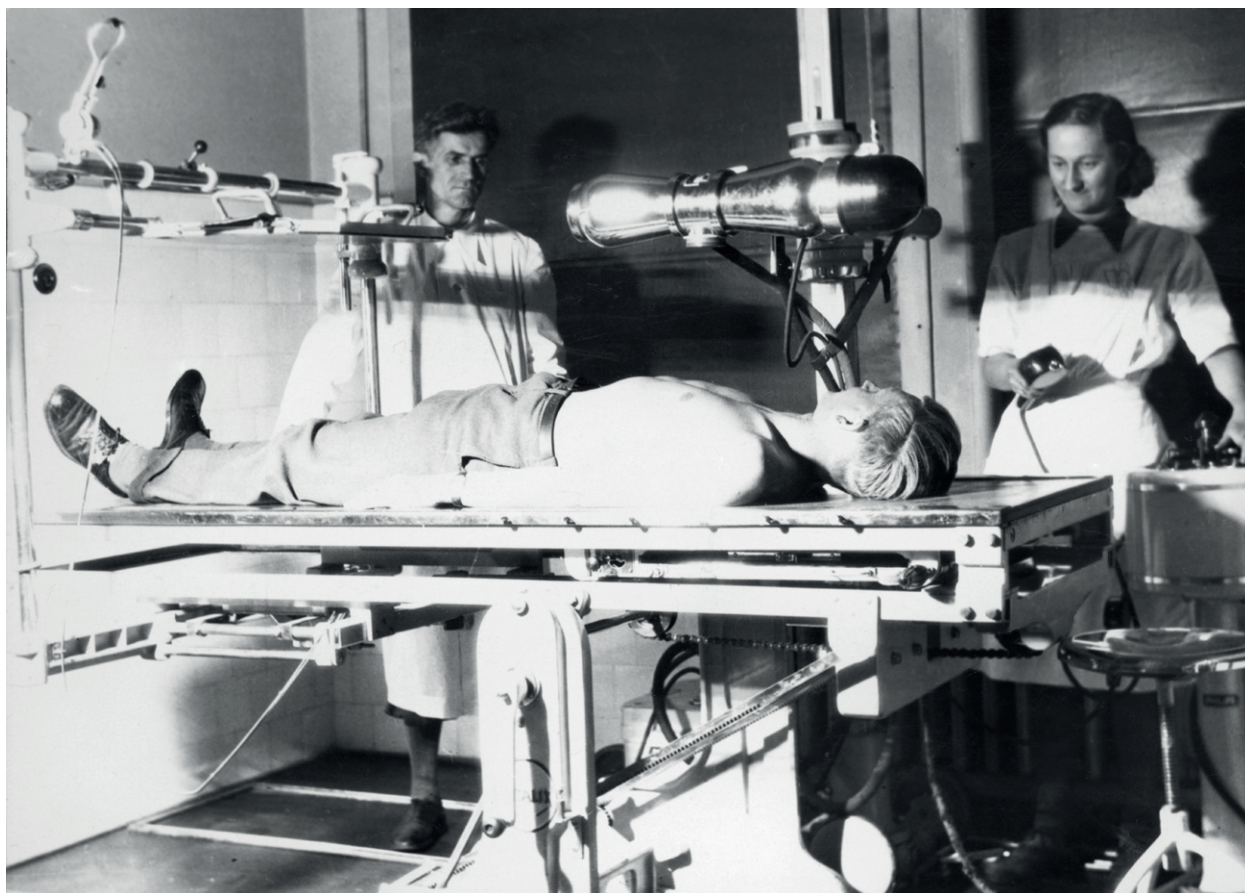
¹³¹ Kronika města Rokycany (1919–1937), 4. díl, s. rok 1920. [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].

¹³² Kronika města Rokycany (1919–1937), 4. díl, s. rok 1926. [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].

¹³³ Kronika města Rokycany (1919–1937), 4. díl, s. rok 1933. [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].

¹³⁴ Kronika města Rokycany (1938–1947), 5. díl, s. rok 1939. [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].

¹³⁵ Kronika města Rokycany (1938–1947), 5. díl, s. rok 1940. [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].

Rentgenolog MUDr. Josef Blecha, sestra Vlasta Mišková, 50. – 60. léta 20. století. Soukromá sbírka.

ve které kromě administrativy byla i praktická ordinace s malou čekárnou, kde se střídali praktičtí lékaři po dvou hodinách denně a sice MUDr. Zdeněk Čáp, MUDr. Stanislav Bašek a MUDr. Václav Engler. V budově se dále nacházela ordinace revizního lékaře MUDr. Kamila Jágera a dále interní oddělení s RTG, které vedl MUDr. Josef Blecha. Byla zde i výdejna léků, která měla velmi dobré zásoby léčiv.¹³⁶

Po převzetí ONP novými správními orgány a novým vedením, kdy v čele správní komise stanul V. Tittl (zámečník Kovohuti), byl jmenován i nový ředitel správní služby, kterým se stal Arnošt Jonáš. Nový ředitel ONP Arnošt Jonáš poté místním rozhlasem podal podrobné pokyny pojištěncům a plátcům pojistného všech zrušených sociálně pojišťovacích ústavů. Došlo ke sloučení nemocenských pojišťoven soukromých úředníků a pojišťoven větších podniků s ONP.¹³⁷

Od 1. 9. 1948 byl na čtyři hodiny denně pověřen funkcí lékařského ředitele v pojišťovně MUDr. Bedřich Lobovský, který přešel v červnu 1949 do Plzně, kde se stal ředitelem tamní Okresní národní pojišťovny. Na jeho místo zdravotního ředitele v Rokycanech nastoupil MUDr. Josef Blecha.¹³⁸

Od října 1948 začala fungovat v pojišťovně i fyzikální léčba pro dospělé i pro děti se všemi odbornými disciplínami. Dále byl zajištěn i nový provoz odd. chirurgie. Oddělení mělo k dispozici čtyři místnosti a jejím vedoucím byl MUDr. Jiljí Šindeleř. Interní oddělení bylo rozšířeno a dostalo nové přístroje. Dále

Výdejna léčiv v 1. patře ONP, 50. léta 20. století. Soukromá sbírka.

byla zřízena ústřední laboratoř, gynekologie, kterou vedl odborný lékař MUDr. Hofman z Plzně až do září 1950, poté ji vedl MUDr. Houdek, který se zároveň stal vedoucím lékařem v nově vybudované porodnici v Rokycanech. Rozšířena byla i výdejna léků a do provozu bylo uvedeno i oddělení krční, nosní a ušní, které vedl MUDr. Lichovský z Plzně.¹³⁹

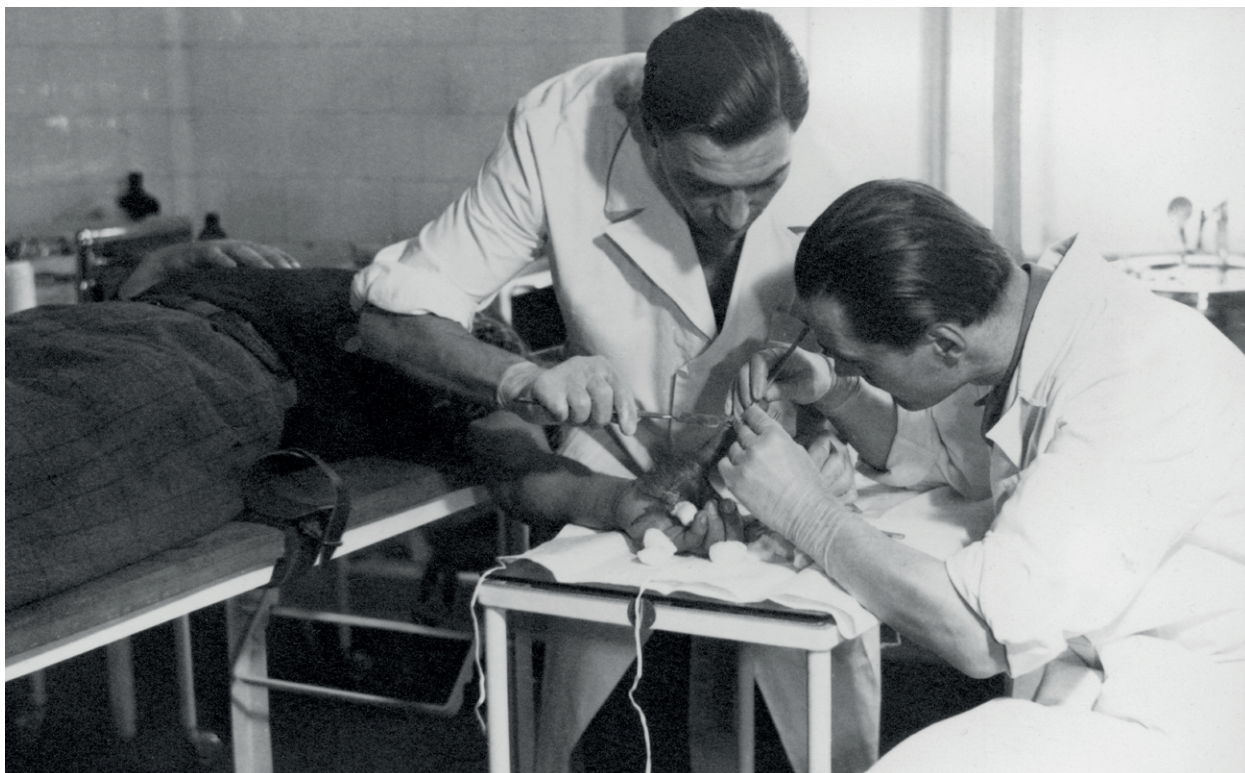
Od roku 1949 vznikala na Rokycansku i obvodová zdravotní střediska, např. v roce 1950 bylo otevřeno zdravotní středisko v Radnicích, ve Zbiroze, v Prašném Újezdě, v Holoubkově, v Mýtě, ve Strašicích, ve Stupně a v Mirošově. Tato zdravotní střediska byla vybudována a vybavena údajně vším, co tehdejší lékařská věda vyžadovala. Dále se v těchto střediscích nacházela

¹³⁶ Kronika města Rokycany (1948–1951), 6. díl, s. rok 1950. [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].

¹³⁷ Kronika města Rokycany (1948–1951), 6. díl, s. rok 1948. [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].

¹³⁸ Kronika města Rokycany (1948–1951), 6. díl, s. rok 1949. [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].

¹³⁹ Kronika města Rokycany (1948–1951), 6. díl, s. rok 1950. [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].

Lékař Dr. Ilja Šindelář a technik pan Jaroslav Matoušek, 50. – 60. léta 20. století. Soukromá sbírka.

i ambulatoria, takže pojištěnci nemuseli dojíždět do vzdálených Rokycan anebo do jiných středisek mimo okres.¹⁴⁰

Pro pacienty, kteří měli různá plicní onemocnění fungovala léčebna na Janově (Mirošov) a k ní zřídila ONP i zuboléčbu. V Mirošově se zuboléčba nacházela v domě dentisty Trachty.¹⁴¹

V hlavní budově ONP v Rokycanech byla také od roku 1950 rozšířena odborná služba o oddělení nervové (vedoucí MUDr. Šedivec), oddělení dětské (vedoucí MUDr. Laibl) a oddělení oční (vedoucí MUDr. Dvořák). Těžší případy léčil v ONP každou středu Doc. MUDr. Jiří Jirman, rokycanský rodák, který sem za pacienty dojížděl pravidelně z Prahy.¹⁴²

Pojišťovna v roce 1950 zaměstnávala 40 administrativních zaměstnanců a přes 1 000 zaměstnanců v léčebné péči.¹⁴³

Sestry Vlasta Míšková a Františka Hyndráková (budoucí ředitelka Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech), 50. léta 20. století. Soukromá sbírka.

Ambulatorium Janov, 50. – 60. léta 20. století. Soukromá sbírka.

V roce 1951 došlo díky dalším usnesením a nařízením vlády ke sjednocení zdravotní péče i na rokycanském okrese. Okresní národní pojišťovna změnila svůj název na **Okresní ústav národního zdraví (OÚNZ)** a zároveň došlo i ke sloučení jedenácti oddělení, které do té doby fungovaly v Okresním zdravotním středisku v Rokycanech. Jednalo se o oddělení pro choroby vnitřní, nervové, plicní, chirurgické, ortopedické, dětské, gynekologické, nosní, ušní, krční, oční, pro choroby kožní a pohlavní a oddělení revizní a posudkové služby. Dále se nacházela ve středisku v Rokycanech ústřední laboratoř, elektro léčba a výdejna zdravotního materiálu. Spadalo sem i zubní ambulatorium a zubní laboratoř. Denně museli ordinovat praktičtí lékaři a v pohotovosti byly i porodní asistentky.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Kronika města Rokycany (1948–1951), 6. díl, s. rok 1950. [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Kronika města Rokycany (1951–1954), 7. díl, s. rok 1951. [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].

Do preventivních programů odborných oddělení se řadila i tělovýchovná poradna, protituberkulózní poradna, calmetizační středisko, prae-natální poradna a dětská poradna.¹⁴⁵

Poradny pro matky a děti mimo budovu okresního ústavu národního zdraví v Rokycanech byly také v Dobřívě, Ejovicích, Kařezu, Oseku a Zvíkovicích.¹⁴⁶

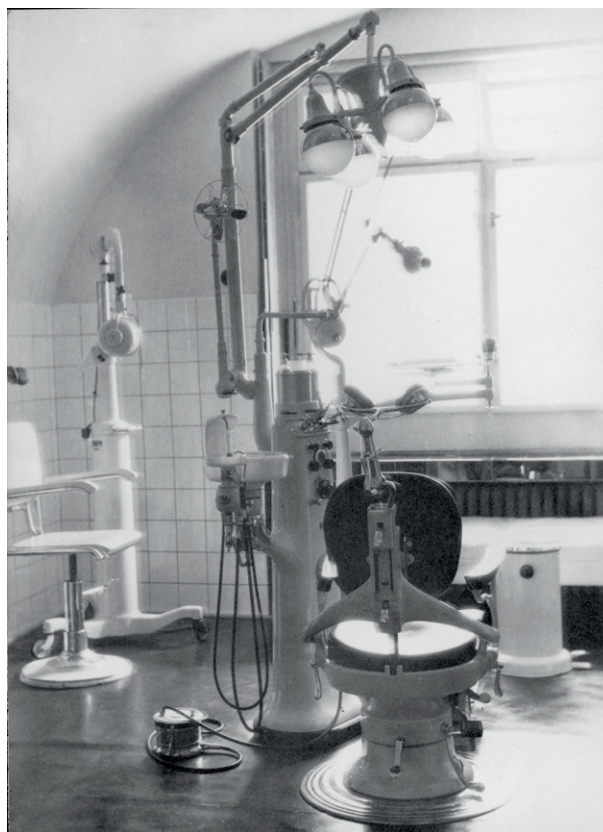
Zubní péče

Je velmi zajímavé, že poměrně dlouho trvalo, než se Rokycany zmohly na odborného zubního lékaře. Jako první do Rokycan musel dojíždět z Plzně MUDr. K. Wittmeier, zubní a oční lékař, který ordinoval v hotelu Černý kůň. Poté vykonávali zubolékařskou praxi okresní nebo praktičtí lékaři.¹⁴⁷

V srpnu 1920 si zřídil zubní ateliér (v domě čp. 174/I) Vilém Kulhánek, zubní technik, který dlouho pracoval jako asistent u MUDr. Václava Jirmana. Dalším odborným zubním lékařem byl MUDr. Václav Císař,¹⁴⁸ který zahájil svou praxi v domě čp. 2/I, ale v říjnu 1920 přestěhoval svoji ordinaci do čp. 88/I.¹⁴⁹

Rokycany čp. 80I na náměstí TGM, zubní ambulatorium, 50. léta 20. století, dnes tzv. Zelený dům. Ze sbírek MBH, inv. č. 017404/11.

Zubní ambulatorium – tzv. Zelený dům na náměstí TGM v Rokycanech, 50. léta 20. století. Soukromá sbírka.

Po komunistickém převratu v únoru 1948 byla zuboléčba součástí Okresní národní pojišťovny v Rokycanech (Jiráskova třída čp. 398/II), kde měla jedno pracoviště, a kde se střídali v dopoledních hodinách dentista Růžička a MUDr. Václav Císař. V zubní technice pracovali dva technici.¹⁵⁰

V roce 1950 byla zuboléčba v hlavní budově ONP (Jiráskova třída) zrušena, jelikož byl zakoupen dům bývalé občanské záložny čp. 80/I (dnes Zelený dům na Masarykově nám.), kde byla vybudována centrální zuboléčba o pěti pracovištích a nové a rozsáhlejší technice. Tato část byla ještě od března 1951 rozšířena o hlavní čekárnu a vzniklo centrální zubní ambulatorium. Pro zajímavost – zuboléčba v hlavní budově ONP na Jiráskově třídě, dokázala na jednom pracovišti vyřídit měsíčně 200 pojištěnců. Naproti tomu nová centrální zuboléčba na dnešním Masarykově náměstí zaznamenala frekvenci 7 000 pacientů měsíčně. V centrální zuboléčbě se pracovalo denně kromě soboty od 7:00 do 18:00 hod.¹⁵¹

V roce 1950 se stal ředitelem zubního ambulatoria okresní národní pojišťovny v Rokycanech MUDr. Antonín Vávra.¹⁵²

Zajímavostí je, že lékaři, o nichž zde hovoříme, sice měli své ordinace a čekárny, ale oproti dnešní době byly téměř prázdné. Tehdy bylo totiž zvykem si pro lékaře posílat, a ne jej navštěvovat. A když už někoho napadlo lékaře navštívit v ordinaci, mohl přijít i mimo jeho ordinační hodiny, například v neděli dopoledne nebo odpoledne. Až teprve zubolékařská praxe naučila pacienty chodit do ordinací a posedět si v čekárně.¹⁵³

145 Tamtéž.

146 Tamtéž.

147 CHALOUPKA, Adolf, *Dodatek ke galerii rokycanských lékařů*. Rokycany 1972, s. 29.

148 MUDr. Václav Císař absolvent zdejšího gymnázia, rodák z Dílů u Rokycan se ve městě objevil po skončení první světové války jako odborný zubní lékař. Nejprve ordinoval v Hotelu Český dvůr a pak ve svém domě naproti kostelu Panny Marie Sněžné, dokud nedošlo v roce 1951 k nové organizaci zdravotnických služeb. CHALOUPKA, Adolf, *Dodatek ke galerii rokycanských lékařů*. Rokycany 1972, s. 30.

149 Kronika města Rokycany (1919–1937), 4. díl, s. rok 1920. [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].

150 Kronika města Rokycany (1948–1951), 6. díl, s. rok 1950. [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].

151 Tamtéž.

152 Tamtéž.

153 CHALOUPKA, Adolf, *Dodatek ke galerii rokycanských lékařů*. Rokycany 1972, s. 30.

Zubař MUDr. Antonín Vávra, 50. léta 20. století. Soukromá sbírka.

Zubní ambulatorium – tzv. Zelený dům na náměstí TGM v Rokycanech, 50. léta 20. století. Soukromá sbírka.

Zubní ambulatorium – tzv. Zelený dům na náměstí TGM v Rokycanech, 50. léta 20. století. Soukromá sbírka.

Zubní ambulatorium – tzv. Zelený dům na náměstí TGM v Rokycanech, 50. léta 20. století. Soukromá sbírka.

Nemocnice

Důležité změny na poli zdravotnictví proběhly v Rokycanech až ke konci 19. století. Významnou událostí bylo zřízení kanalizace v letech 1896–1906 a také snaha o zavedení vodovodu v letech 1898–1900. Záměr však mařily technické potíže a do konce 19. století nebyla otázka vodovodu vyřešena. V souvislosti s tím bylo založení nemocnice odloženo až na dobu, kdy bude městský vodovod zřízen.¹⁵⁴

V letech 1888–1903 začalo fungovat na Pražském předměstí provizorní léčebné zařízení – zchátralý domek mezi stodolami směrem k pivovaru.¹⁵⁵ Přesná lokace tohoto léčebného zařízení je usedlost čp. 96/II v Kotyzově ulici.¹⁵⁶ Původně se jednalo o zemědělskou usedlost, kterou zde někdy v 19. století nechal postavit poštovník Poppy.¹⁵⁷ Umístil sem chov prasat, lokalitě se proto začalo říkat „V Prasečnickách“. Součástí statku byl i domek pro kočího.¹⁵⁸ Tento bídny domek můžeme označit za první nemocnici v Rokycanech, která poskytovala léčebnou péči zejména chudým lidem a nabízela nemocným pouze šest lůžek.¹⁵⁹

V roce 1879 byl na obecním zastupitelstvu projednán návrh, ve kterém bylo žádáno o zřízení nemocnice v Rokycanech. Bohužel jen na papíře zůstaly snahy o výstavbu nemocnice v letech 1905 a 1915, především z důvodů ekonomických.

V roce 1945 se začalo vybírat na nemocnici ve městě a v roce 1948 bylo rozhodnuto o postavení nemocnice za kalvárií. Projekt

Rokycany čp. 96II, první pokus o nemocnici v Rokycanech, vedle bývalé výkrmny vepřů v ul. Fr. Kotyzy, zvaná v Prasečnickách, nemocnice pro chudé, 1960. Ze sbírek MBH, inv. č. 017404/12.

výstavby byl však schválen až v roce 1952 a v témže roce byl položen základní kámen pro výstavbu nemocnice, která se začala budovat na severním okraji města Rokycany (nad kalvárií).¹⁶⁰

Zvolen byl prototyp stavebnicového sestavení budovy vlastního objektu nemocnice a budovy polikliniky, které by byly spojeny společnými vyšetřovacími složkami – tzv. komplementem, tvořícím při leteckém pohledu tvar ležatého písmena H. Autory projektu nemocnice byli Ing. Josef Mojžíš, Ing. arch. Miroslav Klein a Zdeněk Přáda.¹⁶¹

Stavební práce trvaly pět let. Během výstavby byl několikrát změněn rozpočet, ale 22. 6. 1957 se splnil sen všem obyvatelům okresu mít vlastní nemocnici. V tento den byla nemocnice slavnostně otevřena, a to za účasti ředitele Světové zdravotnické organizace pana Van de Calsythe a tehdejšího ministra zdravotnictví Plojghara.¹⁶²

Při otevření měla nemocnice k dispozici 250 lůžek na čtyřech základních lůžkových odděleních: interní, chirurgické, dětské a novorozenecké, gynekologicko-porodnické. Zaměstnávala 328 pracovníků. Postupně nemocnice rozšiřovala svoji kapacitu a nejvíce měla k dispozici 430 lůžek a zaměstnávala 640 pracovníků, v následujících obdobích se počet lůžek i pracovníků snižoval.

Nemocnice působila do 31. 12. 1991 pod Okresním ústavem národního zdraví a do konce roku 2003 byl oficiální název nemocnice „Nemocnice s poliklinikou Rokycany“. Od 1. 1. 2004 je jejím pokračovatelem „Rokycanská nemocnice, a.s.“, jejímž zřizovatelem a jediným vlastníkem je Plzeňský kraj.¹⁶³

154 SOKA Rokycany, Kronika města II. 1836–1907, s. 212; HAVLOVÁ, Zuzana, *Každodenní život rokycanských měšťanů v 19. století s didaktickým využitím tématu*. Zápačočeská univerzita – Fakulta pedagogická, diplomová práce. Plzeň 2014, s. 37.

155 HOFMAN, Karel, *Staré rokycanské domy* V. Rokycany 1999, s. 22.

156 Dům čp.96/II se zachoval až do počátku 21. století, byť s naprostou pozměněným okolím a šlo o nejstarší obytný objekt v této lokalitě Rokycan. Západní polovina tohoto patrového podlouhlého stavení s plochou střechou a věncem drobných kůlen při okraji ulice měla samostatné číslo popisné čp.613/II. V roce 2008 ale provedena demolice objektu čp.96/II. Dle stavu ke konci března 2008 už zbořena většina jižní části domu (blíže k ulici Na Husinci). V polovině srpna 2008 je pozemek, na kterém stál objekt čp.96/II, stále prázdný a stojí zde jen torzo severní části původního domu čp. 96/II. BOREK, David, *Dějiny města v datech. Rokycany, město v západních Čechách* [online]. Dostupné z <https://encyklopedierokycan.wz.cz/prazskepredmesti7.htm> [cit. 2025-01-15].

157 BOREK, David, *Dějiny města v datech. Rokycany, město v západních Čechách* [online]. Dostupné z <https://encyklopedierokycan.wz.cz/prazskepredmesti7.htm> [cit. 2025-01-15].

158 HOFMAN, Karel, *Staré rokycanské domy*, V. Rokycany 1999, s. 27.

159 *Politický a školní okres Rokycanský*. Rokycany 1898, s. 58.

160 *Rokycanská nemocnice, a.s.*, zpracováno s využitím materiálů *Minulosti Rokycanska*, archivu nemocnice a článků od MUDr. Josefa Žána CSc.), brožura k výroční založení nemocnice v Rokycanech (50 let) 1957–2007, strany nečíslovány.

161 HRACHOVÁ, Hana, a kolektiv autorů, *Rokycany – historie, kultura, lidé*. Praha 2011, s. 224; *Rokycanská nemocnice, a.s.*, zpracováno s využitím materiálů *Minulosti Rokycanska*, archivu nemocnice a článků od MUDr. Josefa Žána CSc.), brožura k výroční založení nemocnice v Rokycanech (50 let) 1957–2007, strany nečíslovány.

162 *Rokycanská nemocnice, a.s.*, zpracováno s využitím materiálů *Minulosti Rokycanska*, archivu nemocnice a článků od MUDr. Josefa Žána CSc.), brožura k výroční založení nemocnice v Rokycanech (50 let) 1957–2007, strany nečíslovány.

163 Tamtéž.

Nemocnice v Rokycanech po výstavbě v letech 1952–1958. Ze sbírek MBH, inv. č. 022073.

*Dokončená stavba nové, moderní nemocnice v Rokycanech, 1957.
Ze sbírek MBH, inv. č. 018502.*

Operační sál, po roce 1957. Ze sbírek MBH, inv. č. 018506/2b.

Vrátnice, v pozadí hlavní budova nemocnice, kolem roku 2003. Ze sbírek MBH, inv. č. 055979/4.

Prameny, edice pramenů a literatura

- GENI, *MUDr. Rudolf Deiml* [online]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Rudolf-Deiml/6000000016409768600>. [cit. 2024-10-31].
- Národní archiv, *Policejní ředitelství I, konskripce*, karton 511.
- Národní archiv, Židovské kontrolní matriky 994, *FÚ Vitice N 1840–1893*.
- Příjmení, *Osobnost František Neuwirt* [online]. Dostupné z https://www.prijmeni.cz/osobnost/30983/frantisek_neuwirt. [cit. 1.11.2024].
- Státní oblastní archiv v Plzni (dále SOA Plzeň), *Matrika narozených 1894–1903 v Rokycanech*. SM 4427, sign. 41.
- SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, *matrika narozených Rokycany 35, 1878–1894*. Porta fontium. [on-line] https://www.porta-fontium.eu/iipimage/30067919/rokycany-35_3020-n?language=cs&cx=-221&y=-8&w=799&h=449, [leden 2024].
- SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, *matrika zemřelých Rokycany 31, 1815–1844*. Porta fontium [online]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30067915/rokycany-31_1190-z?x=-35&y=619&z=294&h=159 [cit. 2025-08-15].
- SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, *Matrika zemřelých Rokycany 33, 1845–1880*. Porta fontium [online]. Dostupné z https://www.portafontium.eu/iipimage/30067917/rokycany-33_2500-z?language=cs&cx=114&y=355&w=367&h=178 [cit. 2025-08-15].
- Státní oblastní archiv v Plzni – Státní okresní archiv Rokycany (dále SOKA Rokycany), fond *Vojta Josef*. 1848–1899, nepracováno.
- SOKA Rokycany, *Kronika města II. 1836–1907*.
- SOKA Rokycany, *Kronika města Rokycany (1919–1937), 4. díl* [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].
- SOKA Rokycany, *Kronika města Rokycany (1938–1947), 5. díl* [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].
- SOKA Rokycany, *Kronika města Rokycany (1948–1951), 6. díl* [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].
- SOKA Rokycany, *Kronika města Rokycany (1951–1954), 7. díl* [online]. Dostupné z <https://www.portafontium.eu/> [cit. 2024-10-29].
- SOKA Rokycany, *Kronika obecné školy I. 1845–1900*.
- BOREK, David, *Dějiny města v datech*. [online]. Dostupné z D. Borek: Rokycany [cit. 2024-10-15].
- CIRONIS, Petros, *Malá encyklopedie – Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. Rokycany 1995.
- Časopis lékařů českých*. 1937.
- ČERNÁ, Věra, *Rokycany*. Praha 1946.
- Černá smrt* [online]. Dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cern%C3%A1_smrt. [cit. 2024-10-29].
- Dějiny lékařství*. [on-line] Dějiny lékařství – Wikipedie (wikipedia.org), [leden 2024].
- DVOŘÁKOVÁ, Martina. Objevy očkování. *Očkovací kalendář* [online]. Dostupné z <https://www.ockovaci-kalendar.cz/objevy-ockovani>. [cit. 2024-10-25].; Riedel S. Edward Jenner and the history of smallpox and vaccination. *Proceedings (Baylor University Medical Center)*. 2005; 18 (1): 21–25.
- Encyklopedie Britannica*. [on-line] <https://www.britannica.com/biography/Avicenna>, [leden 2024].
- Encyklopedie Plzeň* [online]. Dostupné z https://encyklopedie.plzen.eu/home-mup/?acc=profil_osobnosti&load=2453. [cit. 2024-11-1].
- FEJFAR, Zdeněk, *Doc. MUDr. Josef Brumlik (*18.1.1897, Rokycany; +22.4.1979, New York). První jednatel československé kardiologické společnosti (1929–1938)*. Cor et vasa. 1995, roč. 37, č. 3, s. K61.
- HAVLOVÁ, Zuzana, *Každodenní život rokycanských měšťanů v 19. století s didaktickým využitím tématu*. Diplomová práce, Západočeská univerzita – Fakulta pedagogická. Plzeň 2014.
- Historie zdravotnictví v Rokycanech*. Kulturní přehledy. Prosinec 1960.
- HOFMAN, Karel, *Staré rokycanské domy II*. Rokycany 2003. 2. vyd.
- HOFMAN, Karel, *Staré rokycanské domy V*. Rokycany 1999. 1. vyd.
- HOFMAN, Karel, *Rokycany: Dvacet pět pohledů do historie města 1110–1986*. Rokycany 1991.
- Hrady.cz* [online]. Dostupné z <https://www.hrady.cz/brana-opevneni-mestske-opevneni-rokycany> [cit. 8.11.2024].
- HRACHOVÁ, Hana, *Rokycanský špitál sv. Trojice*. In: Historická dílna 1. Plzeň 2006.
- HRACHOVÁ, Hana, a kolektiv autorů, *Rokycany – historie, kultura, lidé*. Praha 2011.
- HRACHOVÁ, Hana, *Zdravotní a sociální péče o děti na Rokycansku v letech 1916–45*. Minulostí Západočeského kraje XXXVII, Plzeň 2002.
- CHALOUPKA, Adolf, *Dodatek ke galerii rokycanských lékařů*. In. Minulostí Rokycanska. Rokycany 1972.
- Karel Neuwirth* [online]. Dostupné z [https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Neuwirth_\(urolog\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Neuwirth_(urolog)) [cit. 2024-11-1].
- KOLEKTIV, *Velké dějiny země Koruny české – tematická řada IX – Lékařství*. Praha 2023.
- KREJČOVÁ, Helena, *Výbory Spolku českých akademiků židů a Akademického spolku „Kapper“*. Paginae historiae: sborník Státního ústředního archivu v Praze 7. Praha 1999.
- LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie, *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha 2009.
- Městské lázně v Rokycanech*. Hlas Rokycanska, 4. 1. 1990, č. 1.
- Národní listy*. 1882; 1892.

NAVRÁTIL, Michal (ed.), *Almanach českých lékařů*. Praha 1913. Kramerius [online]. Dostupné z: <https://kramerius.medvik.cz/search/i.jsp?pid=uuid:356ec6ab-0fcd-40f1-87dd-8d6887ccba16> [cit. 2025-08-15].

Pilsner Reform. 1896.

Politický a školní okres Rokycanský: S mapou okresu a se dvěma vyobrazeními. Rokycany 1898.

PORTER, Roy, *Dějiny medicíny od starověku po současnost*. Praha 2015.

Prager Tagblatt. 1880.

PURGHART, František, *Dva dobročinné městské domy*. In. *Minulost Rokycanska*. Rokycany 1974.

Rokycanská nemocnice, a.s., zpracováno s využitím materiálů *Minulosti Rokycanska*, archivu nemocnice a článků od MUDr. Josefa Žána CSc.), brožura k výroční založení nemocnice v Rokycanech (50 let) 1957–2007, strany nečíslovány. [Rokycany 2007].

Rozvoj. 1915.

ŘÍHOVÁ, Milada, a kolektiv autorů, *Kapitoly z dějin lékařství*. Praha 2005.

SKALOVÁ, Martina, *Lékařství na Rokycansku*. In. *Vítaný host v Plzeňském kraji*, léto 03/2024.

SKOČILOVÁ, Tina, MUDr. Josef Brumlík, *lékař Jiřího Voskovce s rokycanskými kořeny*. Rokycany 2017.

SVOBODNÝ, Petr – HLAVÁČKOVÁ, Ludmila, *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha 2004.

SCHOTT, Heinz, *Kronika medicíny*. Praha 1994.

TINKOVÁ, Daniela, *Zákeřná mefitis: zdravotní policie, osvěta a veřejná hygiena v pozdně osvícenských Čechách*. Praha 2012.

TYTL, Antonín, *Rokycany, královské svobodné město: Místopisné vypsání se stručným podáním historickým*. Plzeň 1890.

VÄTER, Kamil. *O chrupu a jeho ošetřování*. Praha 1903.

Věstník českých lékařů. 1928.

Wiener medizinische Wochenschrift. 1913.

Die Kunst des Heilens oder aus der Geschichte der Medizin in der Region Rokycany

Die Geschichte der Medizin beschreibt die Entwicklung menschlicher Gesundheitsprobleme und ihre Lösungen von der Urzeit bis zur Gegenwart. Sie konzentriert sich vor allem auf die Arbeit von Ärzten und ihren Vorgängern. Die Geschichte der Medizin in Böhmen und Mähren ist lang, sie ist zu meist in schriftlichen Quellen im Zusammenhang Pestepidemien festgehalten. Sogar die Geschichte der Medizin in der Region Rokycany beginnt mit gelegentlichen Erwähnungen der Pest in schriftlichen Quellen. Der Artikel konzentriert sich im Wesentlichen auf einen Teil der Geschichte der Medizin im Gebiet Rokycany und bringt dem Leser die Gesundheitsprobleme näher, mit denen die Menschen damals zu kämpfen hatten. Es zeigt, dass die Zeit vom Mittelalter bis zum 19. Jahrhundert für die Menschheit nicht einfach war. Die Gründe dafür waren vor allem mangelnde Hygiene, Unwissenheit, keine Prävention sowie Mangel an wirksamen Medikamenten. Die Beziehung mittelalterlicher Menschen zur Heilung von Krankheiten basierte in erster Linie auf dem Vertrauen in Gottesgnade oder auf der Anwendung verschiedener auf Aberglauben und Magie basierenden Verfahren. Nach und nach wurden in der Stadt verschiedene Verordnungen und Vorschriften erlassen, die zu einer Verbesserung der Gesundheitsbedingungen führten. Der Artikel stellt dem Leser außerdem die in der Stadt tätigen Ärzte vor, informiert über das Krankenhaus, das Badehaus, die Krankenstation und das Sanatorium in Vršicek bei Litohlavy und informiert nicht zuletzt über die Gründung der Bezirkskrankenkasse, ihre Struktur und die Apotheken aus der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts. Am Ende erwähnt der Artikel auch das erste funktionierende Krankenhaus in Rokycany und die Notwendigkeit, ein neues Krankenhaus zu bauen, was erst im Jahre 1957 hinter dem Kalvarienberg in Rokycany geschah.

Sborník Západočeského muzea v Plzni – Historie XXV

Sborník Západočeského muzea v Plzni – historie XXV

© Západočeské muzeum v Plzni, p. o.

Odpovědný redaktor: Luděk Krčmář

Výkonný redaktor: Jiří Fák

Redakční rada ve složení: Vilém Knoll, Jan Lehner, Jindřich Mleziva

Návrh obálky: Petr Fák

Fotografie na obálce: Fotografie Loutky Karla Nováka. Archiv města Plzně, osobní fond Skupa Josef 1892–1970, karton 48 – Feriální osady v Plzni, snímky.

Překlady resumé do anglického jazyka: Vladimír Kraus

Sazba: Petr Fák

Tisk: Tiskárna Král, Plzeň

Vydalo Západočeské muzeum v Plzni v roce 2025

Náklad 300 výtisků

1. vydání

ISBN: 978-80-7247-230-7

ISSN: 0860-3597

Za obsah a kvalitu grafických předloh odpovídají autoři